

ULOGA UNIVERZALNOG PRAVA NA BESPLATNI ŠKOLSKI OBROK¹

Marijana Kletečki Radović²

Tamara Zrnić³

Pregledni znanstveni rad

UDK: 364-787.2-053.5

37.014.543.5:612.39-053.5

373.3:612.39

342.7-053.5

Rad primljen: 28. veljače 2022.

Rad prihvaćen: 30. lipnja 2022

Sažetak

U ovom radu autorice prikazuju na koji je način uređena školska prehrana u osnovnoškolskom sustavu u Hrvatskoj i odabranim zemljama Europske unije te iznose glavne spoznaje istraživanja o važnosti školskog obroka za svu djecu, osobito onu nižeg socioekonomskog statusa. Ističe se uloga i značaj školskog obroka kao čimbenika koji pozitivno utječe na obrazovne ishode djece, koji se očituju kroz postizanje boljeg školskog uspjeha, posebice u matematici i čitanju. Zatim se objašnjava socijalizacijska uloga školskog obroka pod vidom doprinosa školske prehrane u učenju socijalnih vještina i zblizavanja učenika. U radu se ističe zdravstveni aspekt nutritivno uravnoteženih i zdravih školskih obroka koji se odnosi na

---

¹ Ovaj je rad dijelom temeljen na završnom radu Tamare Zrnić izrađenom pod mentorstvom izv. prof. dr. sc. Marijane Kletečki Radović

² Dr. sc. Marijana Kletečki Radović, izvanredna profesorica na Katedri za teoriju i metode socijalnog rada, Studijski centar socijalnog rada, Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, e-mail: marijana.kletecki.radovic@pravo.hr, ORCID: orcid.org/0000-0001-7647-8076

³ Tamara Zrnić, studentica na Studijskom centru socijalnog rada pri Pravnom fakultetu u Zagrebu, e-mail: tamara.zrnic@student.pravo.hr

prevenciju i ublažavanje pretilosti i debljine učenika te drugih kroničnih bolesti. Posebno se objašnjava socijalni aspekt školskih obroka koji imaju značajnu ulogu u prevenciji dječjeg siromaštva i socijalne isključenosti, što se dodatno pokazalo tijekom zdravstvene krize izazvane pandemijom bolesti COVID-19. Stoga se u radu prikazuje i utjecaj pandemije COVID-19 na distribuciju školskih obroka.

Ključne riječi: *školski obrok, univerzalni pristup školskoj prehrani, komparacija programa školske prehrane, prevencija siromaštva i socijalne isključenosti djece, COVID-19*

1. UVOD

Rast i razvoj svake osobe proces je koji se odvija tijekom cijeloga života, u nekim razdobljima dinamičnije i više, a u nekima sporije i stagnirajuće. Obzirom na to da se osoba najintenzivnije psihofizički razvija tijekom djetinjstva, adolescencije i mlade odrasle dobi važno je prepoznati ključne čimbenike koji pridonose učinkovitom i uspješnom razvoju. Između ostalih, to se odnosi i na obrazovni sustav, odnosno škole kao „odskočne daske“ i „učiteljice života“ koje unutar svojih odgojnih i obrazovnih sadržaja uvelike promiču zdravlje djece i dobre navike kako bi se djeci omogućio optimalan razvoj i izgradili temelji za zdravu i produktivnu odraslu dob. Da bi to bilo moguće, važno je zadovoljiti nekoliko kriterija. Osim cjelokupnog psihofizičkog stanja, zadovoljavajućeg socioekonomskog statusa, primjerene obiteljske klime, važnu ulogu u životu pojedinca čini prehrana, kao temeljna i neizostavna egzistencijalna potreba svake osobe.

Obzirom na to da djeca većinu svog vremena provode u školama, od posebne je važnosti omogućiti i promicati zdravu i besplatnu školsku prehranu koja će biti omogućena svim učenicima kao univerzalno pravo na besplatan školski obrok. Na taj način se, osim stvaranja zdravih navika, poput konzumiranja doručka, nutritivno uravnoteženih namirnica, utječe i na obrazovne, zdravstvene, socijalne i ekonomske aspekte djetetovog razvoja. Zabrinjavajuća je činjenica da se iz godine u godinu povećava broj djece koja se nose s problemima debljine i fizičke neaktivnosti što posljedično dovodi do razvoja bolesti krvnožilnog sustava, dijabetesa i srodnih zdravstvenih problema⁴. Druga pak krajnost jesu učenici koji se nalaze na rubu siromaštva i socijalne isključenosti⁵, kada im školski obrok predstavlja često jedini nutritivno bogat i primjeren obrok⁶, priliku da pojedju voće i povrće, mlijeko i namirnice koje inače nemaju priliku

---

⁴Ministarstvo zdravlja Republike Hrvatske, *Nacionalne smjernice za prehranu učenika u osnovnim školama*, Hrvatski zavod za javno zdravstvo, Zagreb, 2013., str. 7.

⁵*Shaping a European ChildGuarantee*, [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2020/642387/IPOL_BRI\(2020\)642387_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2020/642387/IPOL_BRI(2020)642387_EN.pdf), str. 1. [pristup: 17. lipnja 2022.].

⁶Izvješće o radu pravobraniteljice za djecu za 2020., Pravobraniteljica za djecu, Republika Hrvatska, 2021., str. 78. str.

objedovati u svojim obiteljima u mjeri u kojoj je to nužno za uravnotežen rast i razvoj djeteta.

Nastavno na to, siromaštvo djece postao je vidljiviji socijalni problem i važna tema socijalnog rada i socijalne politike, osobito nakon ekonomske krize koja je zadesila Hrvatsku 2008. godine, kada su djeca stavljena u osobito nezavidan položaj tako što su im ograničeni osnovni uvjeti za život, a to su hrana, odjeća i obuća, pristup obrazovanju i na kraju bezbrižno djetinjstvo^{7,8}. Zdravstvena kriza izazivana pandemijom bolesti COVID-19 od 2020. godine ponovno je stavila u fokus problem siromaštva, a posebice siromaštva djece. Pandemija je utjecala na različite aspekte života sveukupnog stanovništva, a posebno se negativno odrazila na socijalno i ekonomski najranjivije dijelove društva. Tako je kriza mnoge obitelji s djecom grunula još dublje u siromaštvo jer je prouzročila gubitak radnih mjesta, gubitak obiteljskog prihoda ili dijela prihoda, gubitak članova obitelji, dodatne troškove života, a što se reflektiralo i na djecu, odnosno na mogućnost zadovoljavanja dječjih potreba, pa tako i na korištenje usluge školske prehrane⁹.

Stoga, ovaj rad ima za svrhu integrirati podatke, prikazati i raspraviti značaj školske prehrane za psihosocijalni i zdravstveni razvoj djeteta, ulogu u prevenciji siromaštva i socijalne isključenosti djece, a iz perspektive prava djeteta i univerzalnog pristupa temeljnim uslugama u osnovnoškolskom obrazovnom sustavu. Također, u radu će se predstaviti na koji je način uređen sustav školske prehrane, rasprostranjenost prava na besplatan školski obrok u Hrvatskoj i zemljama Europske unije, te objasniti kako je pandemija bolesti COVID-19 utjecala na njegovo provođenje.

---

⁷Šućur, Z., Kletečki Radović, M., Družić Ljubotina, O., Babić, Z., *Siromaštvo i dobrobit predškolske djece u Republici Hrvatskoj*, Zagreb, Ured UNICEF-a za Hrvatsku, 2015., sažetak, str. II i III.

⁸Kletečki Radović, M., Vejmelka, L., Družić Ljubotina, O., Učinak siromaštva na dobrobit i kvalitetu života obitelji iz perspektive djece, *Ljetopis socijalnog rada*, 2/2017., Vol. 24, br. 2, 2017, str. 200.

⁹ *Impact of COVID-19 on multidimensional child poverty*, UNICEF, 2020., <https://data.unicef.org/resources/impact-of-covid-19-on-multidimensional-child-poverty/>, [pristup: 27. srpnja 2021.].

2. PRAVO NA ŠKOLSKI OBROK

2.1. Pravna argumentacija univerzalnosti prava na školski obrok

Prema Ustavu Republike Hrvatske, Republika Hrvatska jedinstvena je i nedjeljiva demokratska i socijalna država.¹⁰ Uz to, Ustavom se, između ostalog, jamči sloboda, jednakost, nacionalna ravnopravnost i ravnopravnost spolova, socijalna pravda te poštivanje prava čovjeka kao najviše vrednote ustavnog poretka Republike Hrvatske i temelj su za tumačenje Ustava¹¹. Jednako važna odredba Ustava jest i ona koja propisuje da „svatko u Republici Hrvatskoj ima prava i slobode, neovisno o njegovoj rasi, boji kože, spolu, jeziku, vjeri, političkom ili drugom uvjerenju, nacionalnom ili socijalnom podrijetlu, imovini, rođenju, naobrazbi, društvenim položajima ili drugim osobinama“¹², kao i odredba da su svi pred zakonom jednaki¹³. Uzimajući u obzir navedene vrednote i odredbe koje se jamče svim građanima Republike Hrvatske može se zaključiti kako ustavne odredbe imaju karakter univerzalnosti. Upravo je univerzalnost pokazatelj jednakosti, ravnopravnosti i socijalne pravde, odnosno zahtjev da se prema svima postupa pod jednakim uvjetima. Ukoliko se univerzalnost promotri s aspekta prava djece, to bi značilo da je država dužna svoj djeci osigurati socijalne, kulturne, odgojne, materijalne i druge uvjete kojima se promiče ostvarivanje prava na dostojan život.¹⁴

Vrlo sličnu konstataciju ima i Konvencija o pravima djeteta iz 1989. godine koja, slično kao Ustav RH, navodi da se djeca rađaju s temeljnim pravima i slobodama koja pripadaju svim ljudskim bićima. No, s obzirom na tjelesnu i psihičku nezrelost nameće se potreba isticanja posebnih prava

---

¹⁰ Ustav Republike Hrvatske, Narodne novine 56/90, 135/97, 08/98, 113/00, 124/00, 28/01, 41/01, 55/01, 76/10, 85/10, 05/14, čl. 1.

¹¹ Ustav Republike Hrvatske, Narodne novine 56/90, 135/97, 08/98, 113/00, 124/00, 28/01, 41/01, 55/01, 76/10, 85/10, 05/14, čl. 3.

¹² Ustav Republike Hrvatske, Narodne novine 56/90, 135/97, 08/98, 113/00, 124/00, 28/01, 41/01, 55/01, 76/10, 85/10, 05/14, čl. 14. st. 1.

¹³ Ustav Republike Hrvatske, Narodne novine 56/90, 135/97, 08/98, 113/00, 124/00, 28/01, 41/01, 55/01, 76/10, 85/10, 05/14, čl. 14. st. 2.

¹⁴ Ustav Republike Hrvatske, Narodne novine 56/90, 135/97, 08/98, 113/00, 124/00, 28/01, 41/01, 55/01, 76/10, 85/10, 05/14, čl. 63.

djeteta na zaštitu koja proizlaze upravo iz te činjenice.“¹⁵U njoj se također naglašavaju prava preživljavanja djeteta koja uključuju pravo na život, pravo na odgovarajući životni standard, pravo na prehranu, pravo na smještaj i pravo na zdravstvenu pomoć kao kategorija prava koja osigurava zadovoljavanje djetetovih temeljnih potreba za njegovu opstojnost.¹⁶Podrobnije objašnjenje potonje navedenih prava Konvencija opisuje u članku 27. u kojem navodi da države članice priznaju djetetu životni standard primjeren njegovu tjelesnom, duševnom, duhovnom, moralnom i društvenom razvoju te navodi ključne (značajne) osobe koje snose odgovornost za osiguranje tih životnih uvjeta, u prvom redu roditelje ili druge osobe odgovorne za odgoj i brigu o djetetu. Uz to, ističe se i odgovornost država članica u poduzimanju mjera pomoći roditeljima i drugim osobama odgovornima za dijete za ispunjavanje navedenih prava te se nudi mogućnost osiguravanja materijalne pomoći i programa podrške glede prehrane, odijevanja i smještaja.¹⁷

Uzevši u obzir prethodno iznesene ustavne odredbe, kao i odredbe Konvencije o pravima djeteta kojima se štite univerzalna prava djece te ukoliko se pridodaju zakonske odredbe poput onih da su roditelji dužni i odgovorni štiti prava i dobrobit djeteta¹⁸ te da je država dužna osigurati osnovne životne potrebe djece i mladeži koje proizlaze iz njihova razvoja i odrastanja te odgoja i obrazovanja¹⁹, uviđa se kako postoji osnova za uvođenjem školskog obroka za svu djecu kao univerzalnog prava koje će kao svoju glavnu vrijednost imati načelo jednakosti. Na taj način će se svoj djeci, bez iznimke, a što se posebice odnosi na socioekonomski status obitelji, omogućiti jednak i besplatan školski obrok, s naglaskom na promicanje ravnopravnosti i aktivnog sudjelovanja sve djece u uživanju toga prava, što je u interesu Republike Hrvatske, budući da se svojim

---

¹⁵ Konvencija o pravima djeteta, SL SFRJ, br. 15/90; Narodne novine – međunarodni ugovori br. 12/93, 20/97, str. 1.

¹⁶ Konvencija o pravima djeteta, SL SFRJ, br. 15/90; Narodne novine – međunarodni ugovori br. 12/93, 20/97, str. 2.

¹⁷ Konvencija o pravima djeteta, SL SFRJ, br. 15/90; Narodne novine – međunarodni ugovori br. 12/93, 20/97, čl. 27.

¹⁸ Obiteljski zakon, Narodne novine, br. 116/2003, 17/2004, 136/2004, 107/2007, 57/2011, 61/2011, 25/2013, 05/2015, 98/19, čl. 127. st. 1.

¹⁹ Zakon o socijalnoj skrbi, Narodne novine, br. 157/13, 152/14, 99/15, 52/16, 16/17, 130/17, 98/19, 64/20, 138/20, čl. 4. st. 14.

pravnim propisima zalaže upravo za prethodno spomenute vrijednosti. Dakle, osiguranjem besplatnog školskog obroka za sve učenike, Hrvatska će, uz osiguranje besplatnih školskih udžbenika za svu djecu u osnovnim školama, pokazati razumijevanje za dječja prava i postići pozitivnu mjeru utemeljenu na principu socijalnog ulaganja koja bi imala učinak na osnaživanje socijalnog kapitala (učenika) s perspektivom dalekosežnih pozitivnih ishoda.

Koliko je tema osiguravanja školske prehrane važna i ozbiljna, svjedoči i izvješće Pravobraniteljice za djecu u kojem se problematizira nedostatak kvalitetne školske prehrane, posebice u uvjetima epidemije, te se ističe važnost aktivacije hitnih mjera kojima će se djeci osigurati primjerena školska prehrana za vrijeme njihova boravka u školama.²⁰

2.2. Aspekti važnosti školskog obroka na rast i razvoj djeteta

Nastavno na ranije navedeno, prehrana djeteta omogućuje djetetu odgovarajući psihofizički rast i razvoj, stvaranje zdravih prehrambenih navika koje utječu na izbor hrane, način prehrane i odnos prema hrani u kasnijim životnim razdobljima te je korak ka planiranju zdrave i uravnotežene prehrane te naposljetku zdravog načina života i urednog zdravlja. Suprotno tomu, stvara se nezdrav obrazac ponašanja i navika koji dovodi do razvoja brojnih kroničnih nezaraznih bolesti koje za posljedicu dovode do letalnih ishoda.²¹ Iz tog razloga je važno da se zdrave prehrambene navike usađuju djeci od strane osoba koje su njima najbliže, roditelja, skrbnika, odgajatelja i učitelja, liječnika te drugih značajnih osoba. Kako je dječja, školska dob period kada djeca najviše uče, „upijaju“ i počinju razumijevati nove informacije dobivene iz škole, važno je da se na njihov obrazovni proces utječe i preko prehrane koju dobivaju u okviru usluge školskog obroka.²²

---

²⁰ Izvješće o radu pravobraniteljice za djecu za 2020., Pravobraniteljica za djecu, Republika Hrvatska, 2021., str. 67. i 72.

²¹ Ministarstvo zdravlja Republike Hrvatske, *Nacionalne smjernice za prehranu učenika u osnovnim školama*, Hrvatski zavod za javno zdravstvo, Zagreb, 2013., str. 7., 9., i 11.

²² Buljan, V. *Prehrambene navike učitelja i učenika mlađe školske dobi*, Diplomski rad, Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti, Osijek, 2018., str. 40.

Važnost školskog obroka očituje se u različitim aspektima i dimenzijama života. Primarno se njegova važnost reflektira na zdravlje kao medicinski aspekt, a potom i na kognitivni aspekt koji uključuje učenje, pamćenje, sposobnost koncentracije i pažnje učenika te na kraju utječe na cjelokupni školski uspjeh. Neizostavan je i socijalni aspekt kojega definira prilika za vježbanje i razvoj socijalnih vještina između učenika i školskoga osoblja, ali i zajedničko objedovanje, odnosno okupljanje oko stola koje ima za svrhu povezati i zblížiti učenike međusobno. Može se zaključiti da školski obrok postaje neizostavan i važan dio školske svakodnevice.²³

Slične podatke iznosi i istraživanje²⁴ koje je provedeno u Norveškoj na skupini učenika dobi od 10 do 12 godina, a kojemu je cilj bio procijeniti učinak jednogodišnjeg služenja besplatnog školskog obroka na prehrambene navike učenika u školi i njihovo stanje tjelesne težine, kao i učinak besplatnog školskog obroka na učenike nižeg socioekonomskog statusa. Rezultati su pokazali da je osiguravanje besplatnog školskog obroka povećalo unos zdrave hrane kod djece i doprinijelo zdravlju djece te su utvrđeni pozitivni učinci besplatnog školskog obroka na djecu nižeg socioekonomskog statusa. Pokazatelji o stanju tjelesne težine nisu utvrdili značajne razlike u promjenama rezultata indeksa tjelesne mase u usporedbi s početnim vrijednostima. Zaključno, spoznaje iz ovoga istraživanja doprinose spoznaji o važnosti promicanja zdrave školske prehrane i sugerira način kako smanjiti nejednakosti, pa tako i u zdravlju, među školskom djecom. Međutim, istraživanje Schwartz i Rothbart²⁵ kojemu je cilj bio ispitati postojanje učinka univerzalnog besplatnog školskog obroka na uspjeh učenika navodi, u svojim rezultatima, postojanje povezanosti između indeksa tjelesne mase i školskog obroka, u smislu da je besplatan školski obrok pozitivno utjecao na indeks tjelesne mase kod siromašnih učenika.

---

²³*Svjetski dan debljine – Korijeni debljine mnogo su dublji i kompleksniji od onog što vidimo na prvi pogled*, Živjeti zdravo, 3/3/2020.

²⁴Vik, F. N., Van Lippevelde, W., Øverby, N. C., Free school meals as an approach to reduce health inequalities among 10-12-year-old Norwegian children, *BMC Public Health*, Vol. 19, br. 951, 2019., str. 1., 2., 7.

²⁵ Schwartz, A. E., Rothbart, M. W., Let Them Eat Lunch: The Impact of Universal Free Meals on Student Performance, *Journal of Policy Analysis and Management*, Vol. 39, br. 17, 2019., Abstract

Od iznimne je važnosti ukazati na korist školskih programa prehrane u zemljama u kojima vladaju nemiri poput ratova, pobuna ili pak u zemljama gdje vlada humanitarna kriza. Upravo školski obrok može doprinijeti očuvanju sigurnosti djece, njihove zaštite, poštovanja i integriteta na način da se uslugom školskog obroka promiče školstvo i zdravlje djece radi poboljšanja prehrambene situacije i smanjenja mortaliteta djece. Također, može se koristiti kao sredstvo za obnovu obrazovnih sustava, za povratak raseljenih osoba i izbjeglica te promicanje socijalne kohezije među djecom budući da su roditelji spremniji upisati djecu u školu ukoliko su sigurni da će njihovom djetetu biti omogućeno pravo na školski obrok.²⁶

S obzirom na to da se većina istraživanja fokusira na medicinsku dimenziju školskog obroka, odnosno na njegov utjecaj na zdravlje, rast i razvoj djeteta, važno je promotriti na koji način školski obrok direktno utječe na zdravlje djeteta. Za tu svrhu mogu poslužiti dva relevantna istraživanja koja iznose podatke o zdravlju djece i njihovoj prehrani, Istraživanje o zdravstvenom ponašanju učenika za 2017./2018. godinu te Istraživanje Europske inicijative praćenja debljine u djece za razdoblje 2018./2019. g. (CroCOSI). Prvo navedeno istraživanje (Istraživanje o zdravstvenom ponašanju učenika za 2017./2018. godinu) u poglavlju „Prehrana“ osvrće se na važnost konzumiranja doručka kojim se omogućava unos vrijednih nutrijenata te osigurava djeci i adolescentima energiju i bolju koncentraciju tijekom dana.²⁷ Rezultati mjereni za česticu „doručak“ pokazuju da u Hrvatskoj učenici svih dobnih skupina konzumiraju doručak ispod prosjeka u odnosu na ostale zemlje koje su sudjelovale u spomenutom istraživanju.²⁸ Tako jedanaestogodišnjaci u Hrvatskoj doručkuju 12,4% rjeđe u usporedbi sa svojim vršnjacima iz zemalja

---

²⁶ Aurino, E., Tranchant, J. P., Diallo, A. S., Gelli, A., School Feeding or General Food Distribution? Quasi-Experimental Evidence on the Educational Impacts of Emergency Food Assistance during Conflict in Mali, Innocenti Working Paper 2018-04, UNICEF Office of Research – Innocenti, *Journal of Development Studies*, Vol. 55, 2018., str. 9.

²⁷ Pavić Šimetin, I., Žehaček Živković, M., Belavić, A., Ištvanović, A., Mayer, D., Musić Milanović, S., Pejnović Franelić, I., *Istraživanje o zdravstvenom ponašanju učenika: Health Behaviour in School-aged Children – HBSC 2017/2018.*, Hrvatski zavod za javno zdravstvo, Zagreb, 2020., str. 23.

²⁸ Pavić Šimetin, I., Žehaček Živković, M., Belavić, A., Ištvanović, A., Mayer, D., Musić Milanović, S., Pejnović Franelić, I., *Istraživanje o zdravstvenom ponašanju učenika: Health Behaviour in School-aged Children – HBSC 2017/2018.*, Hrvatski zavod za javno zdravstvo, Zagreb, 2020., str. 24.

uključenih u istraživanje, trinaestogodišnjaci 7,2%, a petnaestogodišnjaci 6,6%. Učenice, također, u manjem postotku od prosjeka doručkuju svaki dan, jedanaestogodišnjakinje 8,9% manje, trinaestogodišnjakinje 3,2% manje, a petnaestogodišnjakinje 9% manje. Sumarno, u Hrvatskoj doručkuje 55% jedanaestogodišnjaka, 50% trinaestogodišnjakinja i 38% petnaestogodišnjakinja.²⁹ Stoga, kako bi se prevladali rizici nekonzumiranja doručka, istraživanje Dotter³⁰ navodi da uvođenje univerzalnog besplatnog školskog obroka može ublažiti nepovoljne učinke na zdravlje i školsko postignuće učenika i nadomjestiti doručak koji djeca često izbjegavaju.

Drugo istraživanje (Istraživanje Europske inicijative praćenja debljine u djece za razdoblje 2018./2019. g.) se provodilo u školskoj godini 2018./2019. s ciljem dobivanja podataka o statusu uhranjenosti reprezentativnog uzorka školske djece u dobi od 8,0 do 8,9 godina na uzorku od 232 osnovne škole. Rezultati istraživanja pokazali su da 35% djece dobi od 8,0 do 8,9 godina u RH ima prekomjernu tjelesnu masu i debljinu što znači da svaki treći osmogodišnjak u Hrvatskoj ima problema s prekomjernom tjelesnom masom. Nadalje, problem je veći u dječaka (17,8%) nego u djevojčica (11,9%).³¹ Takvi pokazatelji ukazuju na moguće dugoročne i ozbiljne posljedice za djecu kada dođu u odraslu dob. S druge strane, činjenica je da se u Hrvatskoj u sljedećih 30 godina prekomjerna tjelesna masa može povezati s padom očekivanog trajanja života od čak 3,5 godine.³² Od posebice velikog značaja je i podatak da 30% škola uključenih u ovo istraživanje nema školsku kuhinju kao dio školske

---

²⁹ Pavić Šimetin, I., Žehaček Živković, M., Belavić, A., Ištvanović, A., Mayer, D., Musić Milanović, S., Pejnović Franelić, I., *Istraživanje o zdravstvenom ponašanju učenika: Health Behaviour in School-aged Children – HBSC 2017/2018.*, Hrvatski zavod za javno zdravstvo, Zagreb, 2020., str. 23. i 24.

³⁰ Dotter, D. D., *Breakfast at the Desk: The Impact of Universal Breakfast Programs on Academic Performance*, http://www.appam.org/assets/1/7/Breakfast_at_the_Desk_The_Impact_of_Universal_Breakfast_Programs_on_Academic_Performance.pdf, [pristup: 15. svibnja 2021.], str. 2.

³¹ Musić Milanović S., Lang Morović M., Križan H., *Europska inicijativa praćenja debljine u djece, Hrvatska 2018./2019.* (CroCOSI), Hrvatski zavod za javno zdravstvo, Zagreb, 2021., str. 10., 15., 18.

³² Musić Milanović S., Lang Morović M., Križan H., *Europska inicijativa praćenja debljine u djece, Hrvatska 2018./2019.* (CroCOSI), Hrvatski zavod za javno zdravstvo, Zagreb, 2021., str. 10.

infrastrukture, a njih 9,1% ima automate s prehrambenim proizvodima, iako oni ne nude nutritivno bogatu hranu, već uglavnom slatke i slane grickalice bogate rafiniranim šećerima, transmasnim kiselinama i većim količinama kuhinjske soli. Također, velik broj škola u Hrvatskoj nema sportsku dvoranu pa time ni osnovne uvjete za redovitu tjelesnu aktivnost.³³

Imajući u vidu rezultate obaju istraživanja i podatke koji su izneseni, uočavaju se rizični čimbenici za razvoj djece koji su povezani s nezdravim odnosom prema hrani i koji predstavljaju izazov i zahtjev za promjenu. Kako svaki proces promjena kreće od izrade cilja i plana promjene³⁴, i ovdje je moguće to primijeniti na način da se holističkim pristupom školskoj prehrani napravi plan prehrane za učenike koji neće biti važan samo za zadovoljavanje egzistencijalno energentski-nutritivnih potreba, već će svoje učinke imati i na odgojno-obrazovnom procesu usvajanja higijenskih navika, pravilnih prehrambenih navika, ali i pravila lijepog ponašanja za stolom. Iz psihosocijalne perspektive, njegovi učinci će biti vidljivi i na području socijalizacije učenika, unaprjeđenju vršnjačkih odnosa te na reduciranju rizika za razvoj poremećaja u prehrani.³⁵ Na ovaj način može se utjecati na navedene čimbenike rizika i doprinijeti ublažavanju i smanjenju javnozdravstvenog problema prekomjerne tjelesne težine i epidemije debljine djece.³⁶

2.3. Učinak školskog obroka na obrazovne ishode djece

Stručni i znanstveni izvještaji te empirijski podaci pokazuju i navode pozitivne učinke univerzalnog školskog obroka na obrazovnu uspješnost učenika. Primjerice, istraživanje provedeno u San Diegu, SAD³⁷ navodi da

---

³³ Musić Milanović S., Lang Morović M., Križan H., *Europska inicijativa praćenja debljine u djece, Hrvatska 2018./2019.* (CroCOSI), Hrvatski zavod za javno zdravstvo, Zagreb, 2021., str. 44. i 47.

³⁴ Urbanc, K., *Izazovi socijalnog rada s pojedincem*, Alinea, Zagreb, 2006., str. 91.

³⁵ Ministarstvo zdravlja Republike Hrvatske, *Nacionalne smjernice za prehranu učenika u osnovnim školama*, Hrvatski zavod za javno zdravstvo, Zagreb, 2013., str. 9.

³⁶ Ministarstvo zdravlja Republike Hrvatske, *Nacionalne smjernice za prehranu učenika u osnovnim školama*, Hrvatski zavod za javno zdravstvo, Zagreb, 2013., str. 7.

³⁷ Dotter, D. D., *Breakfast at the Desk: The Impact of Universal Breakfast Programs on Academic Performance*,

je provođenje univerzalnog školskog obroka u školama pospješilo kognitivne sposobnosti, školsku uspješnost i uspješnost u svladavanju gradiva učenika. Nadalje, univerzalni školski obrok je povećao rezultate u matematici i čitanju za približno 15% i 10% od standardne devijacije, u školama koje prethodno nisu nudile besplatan školski obrok.³⁸ Vrlo slične rezultate iznosi i drugo istraživanje³⁹ koje navodi da je školski obrok doprinio značajnom poboljšanju učenika u engleskom jeziku, matematici i znanosti te za kraj istraživanje⁴⁰ koje je imalo cilj istražiti učinak besplatnog školskog ručka na sve učenike bez obzira na prihod, odnosno socioekonomski status obitelji iz koje dolaze, s posebnim osvrtom na povezanost besplatnog ručka u školi i školskog uspjeha a čiji su rezultati pokazali da je program univerzalnog besplatnog obroka imao značajno pozitivan učinak na testove iz engleskog jezika i matematike za sve učenike, a osobito za one koji dolaze iz obitelji nižeg socioekonomskog statusa.

Zaključno, uzimajući u obzir rezultate navedenih istraživanja, vidljivo je da postoji pozitivan učinak besplatnog školskog obroka na obrazovno postignuće učenika, osobito na one niskog socioekonomskog statusa. Ukoliko se sagledaju i ostali pozitivni aspekti školskog obroka na psihosocijalni razvoj djeteta, a koji su opisani u prethodnom poglavlju, može se uočiti kako univerzalan školski obrok u velikoj mjeri doprinosi sveobuhvatnoj dobrobiti djeteta.

---

http://www.appam.org/assets/1/7/Breakfast_at_the_Desk_The_Impact_of_Universal_Breakfast_Programs_on_Academic_Performance.pdf, [pristup: 15. svibnja 2021.], str. 3.

³⁸ Dotter, D. D., *Breakfast at the Desk: The Impact of Universal Breakfast Programs on Academic Performance*,

http://www.appam.org/assets/1/7/Breakfast_at_the_Desk_The_Impact_of_Universal_Breakfast_Programs_on_Academic_Performance.pdf, [pristup: 15. svibnja 2021.], str. 4.

³⁹ Belot, M., James, J., Healthy school meals and educational outcomes, *Journal of Health Economics*, Vol. 30, br. 3, 2011., str. 501.

⁴⁰ Schwartz, A. E., Rothbart, M. W., Let Them Eat Lunch: The Impact of Universal Free Meals on Student Performance, *Journal of Policy Analysis and Management*, Vol. 39, br. 17, 2019., str. 25.

3. RASPROSTRANJENOST USLUGE ŠKOLSKE PREHRANE

Posljednjih nekoliko godina sve se više pažnja posvećuje području školske prehrane koja je zauzela mjesto u diskusijama diljem Europe.⁴¹ Pitanja oko osiguravanja, distribucije i provođenja školskog obroka, financiranja školskog obroka te njegove uloge u obrazovanju djece postala su tema mnogih europskih država⁴², te Hrvatske među njima.⁴³ Osobito je važno istražiti novije podatke o implementaciji školskog obroka za vrijeme trenutne COVID-19 pandemije te u kojoj mjeri se on (ne)provodi. Također, na koji način su zemlje donijele alternative školskom obroku, budući da su škole većinu vremena za vrijeme prvog lockdown-a bile zatvorene i samim time nisu izvršavale podjelu školskih obroka⁴⁴ te što je Hrvatska učinila po tom pitanju.⁴⁵

---

⁴¹*School meals in Europe: Report by the Polish Eurydice Unit*, https://eurydice.org/wp-content/uploads/2016/05/meals_raport_ENG.pdf, str. 1. [pristup: 10. svibnja 2021.]

⁴²*School meals in Europe: Report by the Polish Eurydice Unit*, https://eurydice.org/wp-content/uploads/2016/05/meals_raport_ENG.pdf, str. 1. [pristup: 10. svibnja 2021.]

⁴³*One mijenjaju sustav: „Ljute smo kad vidimo gladnu djecu, zato smo izborile besplatan obrok za sve hrvatske đake!“*, Jutarnji list, 15/12/2020.

U ovom novinskom članku objašnjena je inicijativa „Pravo svakog djeteta na školski obrok“ koju su pokrenule profesorice s Pravnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu sa Studijskog centra socijalnog rada, izv. prof. dr. sc. Ivana Dobrotić, izv. prof. dr. sc. Olja Družić Ljubotina, doc. dr. sc. Marijana Kletečki Radović i doc. dr. sc. Antonija Petričušić, potaknute stručnim saznanjima i pojedinačnim slučajevima djece koja su, nažalost, u školskom sustavu ostala bez školskog obroka, ali i očekivanim posljedicama COVID-19 krize koja će se negativno odraziti na ekonomsku situaciju mnogih obitelji, pri čemu će ranjivost i rizik od siromaštva i socijalne isključenosti djece biti još veći. Shodno navedenom, cilj inicijative jest apelirati da Vlada RH, posebice Ministarstvo znanosti i obrazovanja, na sustavan, jedinstven i uravnotežen način osigura besplatnu školsku prehranu za svu djecu osnovnoškolske dobi kroz osiguravanje javnih sredstava kojima će se jednako za svu djecu to pravo osigurati. Na taj način će se doskočiti kratkoročnim i neodrživim rješenjima osiguravanja školskog obroka kroz različite projekte i programe, kao i regionalnim nejednakostima u osiguravanju školske prehrane te posljedično utjecati na smanjenje dječjeg siromaštva.

⁴⁴*Nutrition crisis looms as more than 39 billion in-school meals missed since start of pandemic – UNICEF and WFP; School meals, often the one nutritious daily meal that children get, must be prioritized in school reopening plans*, <https://www.unicef.org/press-releases/nutrition-crisis-looms-more-39-billion-school-meals-missed-start-pandemic-unicef-and>, [pristup: 24. svibnja 2021.].

⁴⁵*One mijenjaju sustav: „Ljute smo kad vidimo gladnu djecu, zato smo izborile besplatan obrok za sve hrvatske đake!“*, Jutarnji list, 15/12/2020.

3.1. Stanje školske prehrane u zemljama Europske unije

Izrazito opsežno, precizno objašnjeno i relevantno istraživanje o školskim obrocima u Europi provedeno je 2016. godine od strane Polish Eurydice Unit zajedno s Foundation for the Development of the Educational System. Cilj ovoga istraživanja bilo je prikupiti podatke o školskom obroku u pet različitim kategorija: distribucija i usluga, norme o kvaliteti hrane, naknade (financiranje) obroka, edukacija o prehrani te primjeri dobre prakse – programi distribucije mlijeka, voća i povrća. Podaci za ovo izvješće prikupljeni su putem foruma za pitanja i odgovore mreže Eurydice, a temelji se uglavnom na odgovorima četrnaest zemalja članica Europske unije, s dodanim podacima za države nečlanice u pojedinim kategorijama pitanja.⁴⁶ Za potrebe ovoga rada, fokus će biti na podacima o zastupljenosti školskog obroka u pojedinim zemljama, o načinu njegova financiranja te koje skupine korisnika, odnosno učenika imaju na njih pravo i po kojoj osnovi.

3.1.1. Financiranje i pravo na školski obrok

Pravo na školski obrok različito je definirano u zemljama Europske unije u pogledu njegova ostvarivanja te načina dodjeljivanja/financiranja. Po tome se razlikuju zemlje koje su omogućile besplatan školski obrok za sve učenike kao univerzalno pravo na besplatan školski obrok, potom zemlje koje podržavaju provedbu školskog obroka na način da djelomično financiraju školski obrok za jednu skupinu učenika, primjerice samo za najmlađe učenike, potom zemlje koje djelomično subvencioniraju školske usluge vezane uz obrok te zemlje koje provode različite nacionalne programe ili kampanje koje omogućuju školama raspodjelu besplatnih prehrambenih proizvoda poput mlijeka ili voća. Također, u nekim zemljama su zajamčeni besplatni obroci ili međuobroci temeljem socijalnih naknada, odnosno za učenike koji dolaze iz obitelji niskog socioekonomskog statusa. Posljednja kategorija zemalja jest ona u kojoj

---

⁴⁶*School meals in Europe: Report by the Polish Eurydice Unit*, https://eurydice.org/wp-content/uploads/2016/05/meals_raport_ENG.pdf, str. 1., 2., 6., 7., 10., 16. [pristup: 10. svibnja 2021.]

učenici, u pravilu, naplaćuju školske obroke ovisno o cijenama naknade u školama.⁴⁷

Država koja se ističe po pravu na besplatan školski obrok za sve učenike, od predškolskog do srednjoškolskog obrazovanja, jest Finska. Finska osigurava za oko 830 tisuća učenika besplatan školski obrok, a uz to osigurava i međuobroke za učenike koji sudjeluju u različitim aktivnostima prije i poslije škole, a kojih je oko 60 tisuća. Dodatna mogućnost koju neki pružatelji obrazovanja nude jest i međuobrok djeci koja sudjeluju u školskim klubovima.⁴⁸ Zemlje koje također osiguravaju besplatne školske obroke u programu obveznog obrazovanja za sve učenike, neovisno o prihodima kućanstva, su Švedska, Češka i Estonija.⁴⁹

Sljedeća skupina zemalja su one koje ne pružaju besplatni školski obrok za sve učenike, ali podržavaju inicijativu školskih obroka na način da osiguravaju besplatni školski obrok za neke skupine učenika, primjerice za najmlađe, i tu se izdvajaju Škotska (omogućuje besplatan školski obrok za učenike od prvog do trećeg razreda) te Engleska (omogućuje besplatni školski obrok za učenike uzrasta od četiri do sedam godina).⁵⁰ Drugi tip potpore školskim obrocima postoji u Slovačkoj u kojoj školske kantine osiguravaju obroke za učenike uz naknadu troškova od strane zakonskog zastupnika djeteta, a u Španjolskoj lokalne samouprave dodjeljuju potporu za određene školske usluge poput kantina.⁵¹

Sljedeća kategorija su zemlje koje osiguravaju besplatne školske obroke ili međuobroke za učenike iz obitelji koje ostvaruju pravo na socijalne naknade pa na temelju nižeg socioekonomskog statusa ili drugih nepovoljnih okolnosti u obitelji imaju zajamčeno pravo na besplatan školski obrok ili međuobrok. Tu pripadaju Portugal, Njemačka, Engleska,

---

⁴⁷*School meals in Europe: Report by the Polish Eurydice Unit*, https://eurydice.org/pl/wp-content/uploads/2016/05/meals_raport_ENG.pdf, str. 7., 8., 9. [pristup: 10. svibnja 2021.]

⁴⁸*School meals in Europe: Report by the Polish Eurydice Unit*, https://eurydice.org/pl/wp-content/uploads/2016/05/meals_raport_ENG.pdf, str. 7. [pristup: 10. svibnja 2021.]

⁴⁹*Should school meals be free for all students?*, Debating Europe, 25/8/2016.

⁵⁰*School meals in Europe: Report by the Polish Eurydice Unit*, https://eurydice.org/pl/wp-content/uploads/2016/05/meals_raport_ENG.pdf, str. 7. [pristup: 10. svibnja 2021.]

⁵¹*School meals in Europe: Report by the Polish Eurydice Unit*, https://eurydice.org/pl/wp-content/uploads/2016/05/meals_raport_ENG.pdf, str. 7., 8. [pristup: 10. svibnja 2021.]

Litva, Slovačka, Cipar, Škotska, Francuska i Slovenija.⁵² Primjerice, u Sloveniji je ovo područje regulirano na način da se učenici nižih razreda srednje škole mogu prijaviti za povlačenje državnih sredstava za financiranje jednog jutarnjeg međuobroka. Kod učenika osnovnih škola čiji prihod po članu obitelji iznosi 53% neto od prosječnog dohotka primjenjuje se pravo na puni povrat naknade školskog obroka, kao i kod učenika čiji prihod po članu obitelji ne prelazi 18% neto od prosječnog dohotka. Isto se primjenjuje (povrat naknade) i kod učenika viših razreda srednje škole čiji prihodi po članu obitelji iznose 42% neto od prosječnog dohotka. Međutim, učenici viših razreda srednje škole čiji prihod po članu kućanstva iznosi od 42% do 52% neto ostvaruju pravo na povrat cijene od 70% za školski obrok, a oni čiji prihod iznosi od 53% do 62% neto imaju pravo na povrat cijene od 40% za školski obrok.⁵³

Posljednja kategorija zemalja jesu one u kojima se školski obroci zasnivaju na sistemu plaćanja naknada za školske obroke, gdje se te naknade razlikuju među zemljama i regijama, pa čak i među školama. Takva praksa se provodi u Francuskoj, Škotskoj, Portugalu, Sloveniji te je u istraživanju navedena i Srbija za primjer. Najčešće je ta naknada određena od strane lokalnih vlasti koje upravljaju školama i od strane resornih ministarstava.⁵⁴

3.1.2. Distribucija i posluživanje školskog obroka

Pitanje odgovornosti osiguravanja školskih obroka različito je uređeno u različitim zemljama, gdje tu odgovornost mogu imati škole (primjerice u Engleskoj, Španjolskoj, Sloveniji) ili lokalne vlasti (primjerice, u Finskoj i Francuskoj). S druge strane, u nekim zemljama škole uopće ne nude mogućnost konzumiranja školskog obroka ili to čine u reduciranoj mjeri poput Grčke, u kojoj to pravo uživaju samo učenici glazbenih i umjetničkih škola, ili pak Nizozemske, koja je u potpunosti zadržala autonomiju u odlučivanju kako će i hoće li omogućiti školski obrok.⁵⁵ Ipak, u mnogim

---

⁵²*School meals in Europe: Report by the Polish Eurydice Unit*, https://eurydice.org/pl/wp-content/uploads/2016/05/meals_raport_ENG.pdf, str. 8. [pristup: 10. svibnja 2021.]

⁵³*School meals in Europe: Report by the Polish Eurydice Unit*, https://eurydice.org/pl/wp-content/uploads/2016/05/meals_raport_ENG.pdf, str. 8. [pristup: 10. svibnja 2021.]

⁵⁴*School meals in Europe: Report by the Polish Eurydice Unit*, https://eurydice.org/pl/wp-content/uploads/2016/05/meals_raport_ENG.pdf, str.9. [pristup: 10. svibnja 2021.]

⁵⁵*School meals in Europe: Report by the Polish Eurydice Unit*, https://eurydice.org/pl/wp-content/uploads/2016/05/meals_raport_ENG.pdf, str. 2., 3. [pristup: 10. svibnja 2021.]

zemljama postoji određeni postupak po kojem se vrši priprema, raspodjela i posluživanje školskih obroka. Primjerice, odgovornost za pripremu školskih obroka može biti na školskim kantinama ili na ugovorenim vanjskim tvrtkama koje su dužne osigurati hranu.⁵⁶ Što se tiče raspodjele i posluživanja školskih obroka, postoji različita praksa; u Njemačkoj se on poslužuje između 12.30h i 14h od strane ugostitelja, u Engleskoj i Litvi postoji pravilo posluživanja toplog obroka, u Slovačkoj obroci moraju biti posluženi unutar tri sata od njegove pripreme, a u Sloveniji škole moraju osigurati barem jedan školski obrok za sve učenike, s time da osnovne škole pružaju do četiri obroka dnevno – doručak, jutarnji međuobrok, ručak i popodnevni međuobrok.⁵⁷

3.1.3. Primjeri dobre prakse u organiziranju školske prehrane

Mnoge europske zemlje u okviru osiguravanja školske prehrane, osim školskog obroka, pružaju i neke druge usluge, u okviru različitih angažmana, inicijativa i programa, a čiji je cilj promicanje i poboljšavanje prehrambenih navika učenika, pružanje odgovarajuće prehrane te općenita edukacija o prehrani.⁵⁸ Najčešće se te usluge odnose na osiguravanje besplatnog mlijeka (ili tzv. mliječnog obroka), svježeg ili suhog (grožđice i sl.) voća te povrća. Također, takve usluge su najčešće financirane od strane Europskih fondova u suradnji s resornim ministarstvima i školama država članica Europske unije.⁵⁹ Primjerice, Portugal se izdvaja s tri programa za poboljšanje zdravih navika učenika, a koji uključuju distribuciju voća i povrća učenicima, promicanje zdravog načina života temama vezanima uz zdravu prehranu prilagođenu različitim uzrastima učenika te podizanje svijesti adolescenata o dobrim prehrambenim

---

⁵⁶ *School meals in Europe: Report by the Polish Eurydice Unit*, https://eurydice.org.pl/wp-content/uploads/2016/05/meals_report_ENG.pdf, str. 3. [pristup: 10. svibnja 2021.]

⁵⁷ *School meals in Europe: Report by the Polish Eurydice Unit*, https://eurydice.org.pl/wp-content/uploads/2016/05/meals_report_ENG.pdf, str. 4., 5. [pristup: 10. svibnja 2021.]

⁵⁸ *School meals in Europe: Report by the Polish Eurydice Unit*, https://eurydice.org.pl/wp-content/uploads/2016/05/meals_report_ENG.pdf, str. 16. [pristup: 10. svibnja 2021.]

⁵⁹ *School meals in Europe: Report by the Polish Eurydice Unit*, https://eurydice.org.pl/wp-content/uploads/2016/05/meals_report_ENG.pdf, str. 16., 17., 18., 19. 20., 21. [pristup: 10. svibnja 2021.]

praksama, zdravim navikama kuhanja i važnosti veće tjelesne aktivnosti.⁶⁰ S druge strane, u Cipru se od 2011. godine učenicima osnovne škole osigurava voće i povrće kako bi se utjecalo na njihov uravnoteženi rast i razvoj, dok se Francuska programom distribucije mlijeka, u početku, željela boriti protiv pothranjenosti učenika i promovirati konzumiranje mlijeka među učenicima. Slične programe provodile su i Austrija, Engleska, Škotska, Njemačka, Nizozemska, Češka, Slovenija, Grčka, Španjolska i Turska.⁶¹

3.2. Stanje školske prehrane u Hrvatskoj

Pravo na školski obrok u Republici Hrvatskoj je regulirano odredbom članka 68. Zakona o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi (NN 87/08, 86/09, 92/10, 105/10, 90/11, 16/12, 86/12) koja ističe dužnost osnovnih škola da organiziraju prehranu za učenike za vrijeme njihova boravka u školama i da to bude u skladu s normativima donesenima od strane Ministarstva zdravstva, dok je odgovornost osnivača pojedinih škola organizirati prehranu u skladu s potonje navedenim normativima.⁶² To bi značilo da moraju postojati jednaki uvjeti i jednaki način organizacije prehrane u svakoj školi u Hrvatskoj te da ono bude uređeno kao univerzalno pravo na školski obrok. Ipak, situacija je drugačija zbog postojanja velikih razlika u ustroju i načinu provođenja školske prehrane u pojedinim županijama.

„Prema podacima za školsku godinu 2009./2010., u Republici Hrvatskoj registrirano je 875 osnovnih škola koje je pohađalo ukupno 364 378 učenika. Na razini Republike Hrvatske organiziranu prehranu ima 84% škola, iako postoje razlike među županijama. Tako u deset županija sve škole imaju organiziranu prehranu, dok u nekim županijama otprilike samo polovica škola (npr. Splitsko-dalmatinska 46,2%, Zadarska 51,4%).

---

⁶⁰*School meals in Europe: Report by the Polish Eurydice Unit*, https://eurydice.org/wp-content/uploads/2016/05/meals_raport_ENG.pdf, str. 18., 19. [pristup: 10. svibnja 2021.]

⁶¹*School meals in Europe: Report by the Polish Eurydice Unit*, https://eurydice.org/wp-content/uploads/2016/05/meals_raport_ENG.pdf, str. 16., 17., 18., 19. 20., 21. [pristup: 10. svibnja 2021.]

⁶² Ministarstvo zdravlja Republike Hrvatske, *Nacionalne smjernice za prehranu učenika u osnovnim školama*, Hrvatski zavod za javno zdravstvo, Zagreb, 2013., str. 12.

Obuhvat učenika osnovnih škola školskom prehranom iznosi 56,6% (206 193 učenika), sa znatnim međužupanijskim razlikama (od 15,6% do 83,3%).⁶³

Osim toga, ističe se kako ne postoje novi standardi i normativi koji bi se upotrebljavali za organizaciju školske prehrane i izradu jelovnika, kao ni nadzor nad kvalitetom iste niti provođenje redovitih sanitarnih inspekcija i periodičnih anketa o zadovoljstvu kvalitetom školske prehrane koji bi mogli evaluirati i reagirati na stanje o školskoj prehrani.⁶⁴

Noviji, pak, podaci Ministarstva znanosti i obrazovanja za školsku godinu 2020./2021. iznose gotovo jednaku statistiku navodeći da većina matičnih škola (oko 80%) ima školsku kuhinju te da je u većini osnovnih škola ta prehrana osigurana na način da se hrana dostavlja ili vrši angažiranjem vanjskih dobavljača.⁶⁵ S druge strane, samo 42.3% područnih škola ima školsku kuhinju, pri čemu se one nalaze uglavnom u ruralnim područjima gdje je najviše rasprostranjeno siromaštvo djece⁶⁶ pa ovakva praksa dovodi do regionalne neujednačenosti u infrastrukturnom smislu.

Nastavno na to, značajne regionalne razlike postoje i u dostupnosti prehrane jer pristup besplatnoj prehrani u školama nije jednak za svu djecu te je određen mjestom njihova stanovanja. Tako za dio učenika roditelji sudjeluju u financiranju prehrane, dok je u nekim županijama svoj djeci osigurano pravo na besplatan školski obrok.⁶⁷ Zbog takvog neujednačenog i nekoordiniranog sustava organiziranja i financiranja školske prehrane, najviše su na udaru djeca koja odrastaju u siromaštvu i imaju slabiji pristup školskoj prehrani jer im roditelji ne mogu sudjelovati u cijeni školskih obroka pri čemu tako lokalno nedefinirani kriteriji pristupa besplatnim

---

⁶³ Ministarstvo zdravlja Republike Hrvatske, *Nacionalne smjernice za prehranu učenika u osnovnim školama*, Hrvatski zavod za javno zdravstvo, Zagreb, 2013., str. 12.

⁶⁴ Ministarstvo zdravlja Republike Hrvatske, *Nacionalne smjernice za prehranu učenika u osnovnim školama*, Hrvatski zavod za javno zdravstvo, Zagreb, 2013., str. 12.

⁶⁵ *One mijenjaju sustav: „Ljute smo kad vidimo gladnu djecu, zato smo izborile besplatan obrok za sve hrvatske đake!“*, Jutarnji list, 15/12/2020.

⁶⁶ Provedba dubinske analize politika, programa, usluga, izvora financiranja te mehanizama usmjerenih suzbijanju siromaštva i socijalne isključenosti djece u Hrvatskoj. Pregled literature (produkt br. 2), UNICEF, 2021., str. 17., 18.

⁶⁷ Provedba dubinske analize politika, programa, usluga, izvora financiranja te mehanizama usmjerenih suzbijanju siromaštva i socijalne isključenosti djece u Hrvatskoj. Pregled literature (produkt br. 2), UNICEF, 2021., str. 18.

obrocima ne obuhvaćaju svu djecu u potrebi.⁶⁸ To su primjerice djeca iz jednoroditeljskih obitelji, obitelji s troje ili više djece ili obitelji koje žive u urbanim sredinama.⁶⁹

S druge strane, Ministarstvo navodi činjenicu da se na temelju socioekonomskog statusa za učenike čiji roditelji nemaju dovoljno sredstava za plaćanje školske prehrane osiguravaju sredstva za sufinanciranje ili financiranje školske prehrane iz različitih izvora te navodi Fond europske pomoći za najpotrebitije (dalje u tekstu: FEAD) kao aktera koji tu pomoć, prethodnih pet godina, osigurava.⁷⁰ Naime, radi se o projektu „Osiguravanje školske prehrane za djecu u riziku od siromaštva“ na koji se mogu prijaviti jedinice lokalne i regionalne (područne) samouprave kao „osnivači javnih osnovnih škola koje se nalaze na području županija koje imaju indeks razvijenosti ispod 105% razvijenosti“⁷¹ a s ciljem ublažavanja najgorih oblika dječjeg siromaštva pružanjem obroka u osnovnim školama djeci koja žive u siromaštvu ili u riziku od siromaštva te koja su polaznici obveznog osnovnoškolskog programa, uz obvezni kriterij da su to djeca iz obitelji koje su korisnici prava na doplatu za djecu. Uz to, prema dodatnom kriteriju u projekt može biti uključeno dodatnih 10% djece od ukupnog broja djece prijavljene za sudjelovanje u projektu po pojedinoj osnovnoj školi.⁷² Iz svega navedenoga može se zaključiti da ključnu ulogu u organizaciji školske prehrane i osiguravanju besplatne školske prehrane za učenike nižeg socioekonomskog statusa u okviru projekta koji vodi FEAD imaju jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave (dalje u tekstu: JLS)

---

⁶⁸ Podloga za izradu Nacionalnog akcijskog plana za provedbu Europskog jamstva za djecu u Hrvatskoj, pregled ključnih analiza i preporuka, UNICEF, 2021., str. 16.

⁶⁹ Provedba dubinske analize politika, programa, usluga, izvora financiranja te mehanizama usmjerenih suzbijanju siromaštva i socijalne isključenosti djece u Hrvatskoj. Pregled literature (produkt br. 2), UNICEF, 2021., str. 19.

⁷⁰ *One mijenjaju sustav: „Ljute smo kad vidimo gladnu djecu, zato smo izborile besplatan obrok za sve hrvatske dake!“*, Jutarnji list, 15/12/2020.

⁷¹ *Natjecaji: „Osiguravanje školske prehrane za djecu u riziku od siromaštva (školska godina 2021. – 2022.)“*, <https://strukturnifondovi.hr/natjecaji/osiguravanje-skolske-prehrane-za-djecu-u-riziku-od-siromastva-skolska-godina-2021-2022/>, [pristup: 17. svibnja 2021.].

⁷² *Natjecaji: „Osiguravanje školske prehrane za djecu u riziku od siromaštva (školska godina 2021. – 2022.)“*, <https://strukturnifondovi.hr/natjecaji/osiguravanje-skolske-prehrane-za-djecu-u-riziku-od-siromastva-skolska-godina-2021-2022/>, [pristup: 17. svibnja 2021.].

zbog čega i postoje regionalne razlike u provođenju školske prehrane, budući da sustav školske prehrane omogućava različite modalitete organizacije školske prehrane, a o kojemu odlučuju upravo jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave. To je razvidno i iz implementacijskih poteškoća koje su se javile u organiziranju školskih obroka u korištenju sredstava iz FEAD fonda unazad dvije godine. Naime, nakon 2020. godine sredstva FEAD fonda su umanjena s 1.5 milijuna kuna na milijun maksimalno dostupnog iznosa po prijavitelju što je dovelo do neizvjesnosti u financiranju programa besplatnog školskog obroka u pojedinim JLS, a posebice u onima koje su se suočile s povećanom potrebom za besplatnim školskim obrocima⁷³. JLS su na različite načine pristupile rješavanju novonastalog jaza između smanjenih financijskih sredstava i povećanih potreba za besplatnim školskim obrokom (posljedice COVID-19 krize, potres, inflacija). Njihova praksa se sastojala u tome da su neki donijeli odluke o sufinanciranju obroka samo za jedno dijete u obitelji koja ispunjava kriterije pristupa, a neki nisu uključivali nove korisnike, primjerice djecu prvih razreda osnovnih škola. Takve prakse rezultirale su neuključivanjem djece u potrebi (djece koja žive u riziku od siromaštva i socijalne isključenosti) u program prava na besplatni školski obrok i ispadanje iz sustava podrške onima koji su u potrebi.⁷⁴ Dodatna poteškoća ovakvog sustava financiranja školskog obroka potrebitoj djeci je i projektno financiranje koje je vremenski ograničeno i kao takvo neodrživo rješenje. Također sve ove situacije dovode do neujednačenosti u praksama, ciljanosti rizičnih skupina djece i regionalnim razlikama među školama u organizaciji školske prehrane, iako, kako je ranije navedeno, sve osnovne škole imaju dužnost organiziranja školskih obroka na jednak način bez obzira na regionalnu pripadnost.

U tom smislu, kao osnivači škola, JLS trebale bi biti odgovorne za:

---

⁷³Deep Dive Analysis of Policies, Programs, Services, Sources of Financing Mechanisms Aimed at Preventing Poverty and Social Exclusion and of Children in Croatia. The Basis for the Development of the National Action Plan for the of the European Child Guarantee in Croatia. UNICEF, 2022., str. 55. <https://www.unicef.org/croatia/izvjesca/dubinska-analiza-za-eu-jamstvo-za-svako-dijete-hrvatska> [pristup: 21. lipnja 2022.]

⁷⁴ Provedba dubinske analize politika, programa, usluga, izvora financiranja te mehanizama usmjerenih suzbijanju siromaštva i socijalne isključenosti djece u Hrvatskoj. Pregled literature (produkt br. 2), UNICEF, 2021. , str. 18.

- odabir vrste usluga koje će škola osigurati,
- planiranje ulaganja i potrebnih resursa,
- izradu ugovora za sve vrste planiranih usluga,
- provođenje cjelovite kontrole ugovorene usluge, posebice ako usluge pruža treća osoba,
- nadzor nesmetanog funkcioniranja školske kuhinje/restorana, bez obzira radi li se o izravnoj ili neizravnoj nabavi, pri čemu kontrola obuhvaća kvalitetu hrane i gotovog proizvoda (obroka), poštivanje porcija, organizaciju i rad službe te prihvaćanje obroka.⁷⁵

Tu se uočava sličnost između hrvatskog sustava školske prehrane i sustava školske prehrane zemalja članica Europske unije koji su opisani u istraživanju Polish EurydiceUnit⁷⁶, budući da je odgovornost za školsku prehranu u navedenim zemljama članicama EUBila ili na školama ili na lokalnim vlastima, dok je u Hrvatskoj ona također na lokalnim vlastima koje su osnivači škola. Sljedeća sličnost jest omogućavanje besplatnog ili sufinanciranog školskog obroka za djecu iz obitelji nižeg socioekonomskog statusa što je primijenjeno u nekim zemljama članicama EU, kao i u Hrvatskoj. Međutim, najveća i glavna razlika između hrvatskog sustava školske prehrane i sustava školske prehrane zemalja članica EU iz navedenog istraživanja jest to što u Hrvatskoj ne postoji univerzalno pravo na besplatan školski obrok, kakav je, primjerice, u Estoniji, Litvi, Latviji, Finskoj ili Švedskoj . Upravo bi besplatni školski obrok za sve učenike u Hrvatskoj utjecao na smanjenje regionalnih razlika i razlika u mogućnostima i uvjetima rada između škola te bi doprinio jednakoj dostupnosti školske prehrani svim učenicama, neovisno o socio-ekonomskim mogućnostima obitelji.⁷⁷

---

⁷⁵ Ministarstvo zdravlja Republike Hrvatske, *Nacionalne smjernice za prehranu učenika u osnovnim školama*, Hrvatski zavod za javno zdravstvo, Zagreb, 2013., str. 16.

⁷⁶ *School meals in Europe: Report by the Polish Eurydice Unit*, https://eurydice.org/pl/wp-content/uploads/2016/05/meals_raport_ENG.pdf [pristup: 10. svibnja 2021.]

⁷⁷ *One mijenjaju sustav: „Ljute smo kad vidimo gladnu djecu, zato smo izborile besplatan obrok za sve hrvatske đake!“*, Jutarnji list, 15/12/2020.

3.3. Utjecaj COVID-19 pandemije na uslugu školskog obroka

Pojava pandemije bolesti COVID-19 utjecala je na različita životna područja među kojima je i obrazovanje. Radi prevencije širenja zaraze mnoge zemlje su se odlučile na zatvaranje škola⁷⁸, iako škole kao takve nisu evidentirane kao primarni i glavni prenositelji virusa.⁷⁹ Prema UNESCO-vom izvješću, procjenjuje se kako je od početka pandemije 1.6 milijuna učenika u 199 zemalja diljem svijeta bilo pogođeno zatvaranjem škola pri čemu je za otprilike 370 milijuna djece u 150 zemalja bilo uskraćeno pravo na školski obrok.⁸⁰ Samo u 2020. godini procjenjuje se da je bilo uskraćeno oko 39 milijuna školskih obroka, pri čemu je jednoj skupini učenika bilouskraćeno prosječno 4 od 10 školska obroka, dok je drugima uskraćeno 9 od 10 školskih obroka, a koje bi inače redovito primili u okolnostima bez pandemije.⁸¹ Najviše pogođeni zatvaranjem škola i uskratom školskog obroka su djeca nižeg socioekonomskog statusa kojima je taj obrok danas jedino nutritivno bogato jelo⁸², pri čemu se ta nesigurnost i uskrata hrane reflektira na akademsko postignuće, niski stupanj obrazovanja i stvara rizik za tjelesno i mentalno zdravlje djece te njihovu dobrobit.⁸³ Upravo su obitelji nižeg socioekonomskog statusa na

---

⁷⁸ Lancker, W. V., Parolin, Z., COVID-19, school closures, and child poverty: a social crisis in the making. *The Lancet: Public Health*, Vol. 5, br. 5, 2020., str. 243.

⁷⁹ *Nutrition crisis looms as more than 39 billion in-school meals missed since start of pandemic – UNICEF and WFP; School meals, often the one nutritious daily meal that children get, must be prioritized in school reopening plans*, <https://www.unicef.org/press-releases/nutrition-crisis-looms-more-39-billion-school-meals-missed-start-pandemic-unicef-and>, [pristup: 24. svibnja 2021.].

⁸⁰ Borkowski, A., Ortiz-Correa, J. S., Bundy, D. A. P., Burbano, C., Hayashi, C., Lloyd-Evans, E., Neitzel, J., Reuge, N., *COVID-19: Missing More Than a Classroom, The impact of school closures on children's nutrition*, Innocenti Working Paper 2021-01, UNICEF Office of Research – Innocenti, Florence, 2021., str. 6.

⁸¹ Borkowski, A., Ortiz-Correa, J. S., Bundy, D. A. P., Burbano, C., Hayashi, C., Lloyd-Evans, E., Neitzel, J., Reuge, N., *COVID-19: Missing More Than a Classroom, The impact of school closures on children's nutrition*, Innocenti Working Paper 2021-01, UNICEF Office of Research – Innocenti, Florence, 2021., str. 6.

⁸² *Nutrition crisis looms as more than 39 billion in-school meals missed since start of pandemic – UNICEF and WFP; School meals, often the one nutritious daily meal that children get, must be prioritized in school reopening plans*, <https://www.unicef.org/press-releases/nutrition-crisis-looms-more-39-billion-school-meals-missed-start-pandemic-unicef-and>, [pristup: 24. svibnja 2021.].

⁸³ Lancker, W. V., Parolin, Z., COVID-19, school closures, and child poverty: a social crisis in the making. *The Lancet: Public Health*, Vol. 5, br. 5, 2020., str. 243.

udaru nove prijetnje, a to je moguća teška ekonomska recesija uzrokovana trenutnom pandemijom. Ono što je ključno jest da donositelji politika i ključni dionici na nacionalnoj i lokalnoj razini odgovore na potrebe najugroženije djece osiguravanjem prehrane i potpore u obrazovanju te osiguravanjem adekvatnih edukativnih materijala i resursa za učenje.⁸⁴

Kako bi se odgovorilo na problem osiguravanja i distribucije školskih obroka učenicima za vrijeme trajanja pandemije, UNICEF i Svjetski program za hranu (World Food Programme – WFP) poticali su nacionalne vlade da prilagode svoje programe školskih obroka tijekom razdoblja kad su škole bile zatvorene.⁸⁵ Tako podaci UNICEF-a o obrazovanju pokazuju da se od alternativnih programa školske prehrane najviše provodio program „obroci za ponijeti doma“ (u 50 zemalja), potom bezuvjetni gotovinski transferi koji se provodio u 11 zemalja te multimodalni pristup koji se provodio u 11 zemalja.⁸⁶ Primjerice, u Engleskoj je za vrijeme lockdown-a učenicima koji ispunjavaju uvjete za besplatan školski obrok osiguran obrok u obliku kupona/bona ili paketa s hranom, a uvedeno je i proširenje prava na školski obrok za skupinu učenika koji ne koriste javna sredstva, a čiji su prihodi po članu obitelji ispod utvrđenog iznosa.⁸⁷ Nadalje, u Litvi je ministarstvo nadležno za socijalni rad omogućilo da djeca koja imaju pravo na besplatan školski obrok, a koja pohađaju nastavu na daljinu, i dalje primaju besplatni školski obrok, posebice djeca koja pohađaju predškolske ustanove, djeca koja pohađaju prvi razred osnovne škole, kao i učenici koji dolaze iz obitelji s niskim prihodima, a koji pohađaju više razrede. Pritom je spomenute školske obroke moguće preuzeti u školi od strane roditelja ili skrbnika ili se mogu dostaviti na

---

⁸⁴ Lancker, W. V., Parolin, Z., COVID-19, school closures, and child poverty: a social crisis in the making. *The Lancet: Public Health*, Vol. 5, br. 5, 2020., str. 243., 244.

⁸⁵ *Nutrition crisis looms as more than 39 billion in-school meals missed since start of pandemic – UNICEF and WFP; School meals, often the one nutritious daily meal that children get, must be prioritized in school reopening plans*, <https://www.unicef.org/press-releases/nutrition-crisis-looms-more-39-billion-school-meals-missed-start-pandemic-unicef-and>, [pristup: 24. svibnja 2021.].

⁸⁶ Borkowski, A., Ortiz-Correa, J. S., Bundy, D. A. P., Burbano, C., Hayashi, C., Lloyd-Evans, E., Neitzel, J., Reuge, N., *COVID-19: Missing More Than a Classroom, The impact of school closures on children's nutrition*, Innocenti Working Paper 2021-01, UNICEF Office of Research – Innocenti, Florence, 2021., str. 16.

⁸⁷ *COVID: Will free school meals continue over summer holidays?*, BBC, 2/7/2021.

kućnu adresu.⁸⁸ Sličnu praksu za vrijeme lockdown-a provodila je i Slovenija, dostavljajući topli obrok učenicima koji žive u siromaštvu i kojima je to jedini topli obrok u danu.⁸⁹

Za razliku od navedenih zemalja koje su osigurale besplatne obroke djeci ili barem vaučere/bonove, Hrvatska nije uvela niti jednu pandemijsku mjeru ili pak olakšicu koja bi išla u prilog obiteljima i djeci.⁹⁰ Tako su brojna djeca uskraćena za važan dio školske svakodnevice, a u posebice teškom položaju su djeca iz obitelji koji žive u siromaštvu ili u riziku od siromaštva, među kojima se ubrajaju i Romi. Naime, oni su se suočavali s dva izazova; s jedne strane, izgubili su pravo na obrok i podršku u učenju, a s druge strane nisu imali adekvatne alate za praćenje online nastave.⁹¹ Dolaskom nove školske godine 2020./2021., Hrvatski zavod za javno zdravstvo donio je preporuke i upute, odnosno smjernice o organiziranju prehrane u školskim blagovaonicama, navodeći da se hrana treba unaprijed podijeliti u porcije ili obroke te da se za vrijeme konzumiranja hrane poštiva propisani razmak od dva metra između učenika.⁹²

4. ULOGA ŠKOLSKOG OBROKA U PREVENCIJI DJEČJEG SIROMAŠTVA

Siromaštvo djece kao fenomen odnosno problem nužno je promatrati i razumijevati u kontekstu multidimenzionalnosti i višeznačnosti, kao i u kontekstu dječjih prava koja su propisana Konvencijom o pravima djeteta pa se shodno tomu siromaštvo djece može definirati kroz aspekt nepodmirenih potreba, prava i resursa koji su ključni za njihov rast i razvoj,

---

⁸⁸ *November 2020 developments in child and family policy in EU Member States*, <https://ec.europa.eu/social/main.jsp?langId=en&catId=89&newsId=9850&furtherNews=yes>, [pristup: 26. lipnja 2021.].

⁸⁹ *Coronavirus pandemic in the EU – Fundamental Rights Implications*, European Union Agency for Fundamental Rights, Slovenia, 2020., str. 8.

⁹⁰ *One mijenjaju sustav: „Ljute smo kad vidimo gladnu djecu, zato smo izborile besplatan obrok za sve hrvatske đake!“*, Jutarnji list, 15/12/2020.

⁹¹ *Izvišće pučke pravobraniteljice za 2020.*, Pučki pravobranitelj, Republika Hrvatska, 2021., str. 105.

⁹² *Organizacija školske prehrane u šk. god. 2020./2021.*, <https://www.hzjz.hr/sluzba-promicanje-zdravlja/organizacija-skolske-prehrane-u-sk-god-2020-2021/>, [pristup: 10. svibnja 2021.].

dobrobit te ispunjenje punih potencijala.⁹³ Pri tome je važno naglasiti kako izostanak ekonomskih, socijalnih, okolinskih, fizičkih i drugih resursa, kao i život bez adekvatnih uvjeta, bez mogućnosti za punopravni razvoj i sudjelovanje u društvu te život bez obiteljskog okruženja predstavljaju činitelje siromaštva djece.⁹⁴ Dakle, siromaštvo kao takvo reflektira se na različite sfere života poput materijalnih, socijalnih, kulturnih i psiholoških⁹⁵, a s obzirom na svoju ranjivost, osjetljivost i ovisnost o drugima, djeci se takve teške posljedice siromaštva značajno mogu odraziti na njihovu budućnost, životne ishode i ostanak u začaranom krugu siromaštva.⁹⁶ Tu činjenicu je argumentirao UNICEF navodeći da „djeca koja žive u siromaštvu:

1. nisu izložena deprivaciji samo u sadašnjosti, već o njihovu potencijalu i mogućnostima za razvoj ovisi hoće li biti siromašni i u odrasloj dobi, odnosno hoće li doći do međugeneracijskog prijenosa siromaštva;
2. ovise o roditeljima/skrbnicima i nisu u poziciji da mogu preuzeti na sebe odgovornost za izbore koji utječu na njihov životni standard ili razinu deprivacije;

---

⁹³Šućur, Z., Kletečki Radović, M., Družić Ljubotina, O., Babić, Z., Utjecaj siromaštva u ranom djetinjstvu i mjerenje dječje dobrobiti, u: Šućur, Z., Kletečki Radović, M. (ur.), *Siromaštvo i dobrobit predškolske djece u Republici Hrvatskoj*, Ured UNICEF-a za Hrvatsku, Zagreb, 2015., str. 4.

⁹⁴Šućur, Z., Kletečki Radović, M., Utjecaj siromaštva u ranom djetinjstvu i mjerenje dječje dobrobiti, u: Šućur, Z., Kletečki Radović, M., Družić Ljubotina, O., Babić, Z., *Siromaštvo i dobrobit predškolske djece u Republici Hrvatskoj*, Ured UNICEF-a za Hrvatsku, Zagreb, 2015., str. 4.

⁹⁵Družić Ljubotina, O., Kletečki Radović, M., Siromaštvo i socijalni rad: koliko je siromaštvo doista „tema“ socijalnog rada?, *Ljetopis socijalnog rada*, Vol. 18, br. 1, 2011., str. 7.

⁹⁶Šućur, Z., Kletečki Radović, M., Utjecaj siromaštva u ranom djetinjstvu i mjerenje dječje dobrobiti, u: Šućur, Z., Kletečki Radović, M., Družić Ljubotina, O., Babić, Z., *Siromaštvo i dobrobit predškolske djece u Republici Hrvatskoj*, Ured UNICEF-a za Hrvatsku, Zagreb, 2015., str. 4.

3. za izlazak iz siromaštva posebno su ovisna o javnoj i državnoj politici koja treba omogućiti pristup društvenim resursima, naročito obrazovanju i zdravstvenoj skrbi.⁹⁷

Nadalje, tema dječjeg siromaštva promatra se i na razini Europske unije te se ističe kao veliki problem budući da je jedno od četvero djece u riziku od siromaštva i socijalne isključenosti, a da s druge strane jedno od desetero djece živi u uvjetima teške materijalne deprivacije ili pak odrasta u kontekstu socijalne isključenosti.⁹⁸ Nadalje, rizik od siromaštva i socijalne isključenosti djece povezan je s obiteljskom strukturom i dinamikom pa su djeca koja žive u jednoroditeljskim obiteljima ili višečlanim obiteljima te djeca čiji su roditelji nižeg obrazovanja i roditelji migrantskog podrijetla u značajno većem riziku od siromaštva i socijalne isključenosti.⁹⁹ Stoga je Europska komisija pozvala države članice da uz pomoć različitih integriranih strategija i pristupa odgovore na problem dječjeg siromaštva kako bi se primjerenim resursima i financijski dostupnim kvalitetnim uslugama uhvatile u koštac s potonjim problemima.¹⁰⁰ Zasigurno najvažnija i najznačajnija strategija Europske unije koja je u svoj dnevni red uvrstila temu siromaštva i socijalne isključenosti djece jest Strategija Europa 2020 koja se provodila u razdoblju od 2014. do 2020. godine. Međutim, njeni ishodi i dosezi su ograničeni te nisu doskočili problemu na učinkovit način.¹⁰¹ Naime, samo se Fond europske pomoći za najpotrebitije (FEAD) iskazao u toj borbi na način da je u razdoblju 2014. - 2016., za djecu do petnaest godina starosti

---

⁹⁷ Šućur, Z., Kletečki Radović, M., Utjecaj siromaštva u ranom djetinjstvu i mjerenje dječje dobrobiti, u: Šućur, Z., Kletečki Radović, M., Družić Ljubotina, O., Babić, Z., *Siromaštvo i dobrobit predškolske djece u Republici Hrvatskoj*, Ured UNICEF-a za Hrvatsku, Zagreb, 2015., str. 4.

⁹⁸ *Shaping a European Child Guarantee*, [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2020/642387/IPOL_BRI\(2020\)642387_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2020/642387/IPOL_BRI(2020)642387_EN.pdf), str. 1. [pristup: 25. lipnja 2021.].

⁹⁹ Rubil I., Stubbs, P., Zrinščak, S., Dječje siromaštvo i strategije nošenja sa siromaštvom kućanstava u Hrvatskoj: kvantitativno-kvalitativna studija, *Privredna kretanja i ekonomska politika*, Vol. 26, br. 2 (141), 2018., str. 60.

¹⁰⁰ Rubil I., Stubbs, P., Zrinščak, S., Dječje siromaštvo i strategije nošenja sa siromaštvom kućanstava u Hrvatskoj: kvantitativno-kvalitativna studija, *Privredna kretanja i ekonomska politika*, Vol. 26, br. 2 (141), 2018., str. 61.

¹⁰¹ *Fighting Child Poverty: the Role of EU Funding*, [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2018/626059/IPOL_STU\(2018\)626059_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2018/626059/IPOL_STU(2018)626059_EN.pdf), str. 10. [pristup: 26. lipnja 2021.].

koja žive u uvjetima teške materijalne deprivacije, osigurao pružanje hrane, materijalne pomoći i aktivnosti socijalne uključenosti tako što je osigurao pružanje besplatnih školskih obroka u školama, vrtićima i dnevnim centrima te je organizirao distribuciju paketa hrane obiteljima koje su u potrebi. Međutim, Hrvatska, zajedno s Austrijom, Ciprom i Mađarskom, nije bila obuhvaćena tom pomoći.¹⁰²

U Hrvatskoj se u posljednjem desetljeću provelo nekoliko istraživanja koja su bila usmjerena na mjerenje siromaštva i materijalne deprivacije, a koja sadržavaju podatke i o dječjem siromaštvu, točnije kako se siromaštvo odražava na djecu, s naglaskom na uzroke i posljedice siromaštva, raširenost siromaštva među djecom predškolske dobi i među djecom iz obitelji različitog socioekomskog statusa¹⁰³, a za ovaj rad i temu je značajno spomenuti istraživanje koje je provedeno od strane UNICEF-a i Studijskog centra socijalnog rada, a koje je imalo za cilj ispitati, između ostalog, život i razvoj djece u uvjetima siromaštva.¹⁰⁴ Uzorak ovoga istraživanja činili su roditelji (obitelji) korisnici socijalne pomoći (tadašnje pomoći za uzdržavanje), potom roditelji korisnici socijalne pomoći koji imaju dijete s teškoćama u razvoju, roditelji korisnici socijalne pomoći koji su romske nacionalne pripadnosti, roditelji primatelji jednokratne novčane pomoći i zaposleni roditelji, a ispitala se razina materijalne deprivacije djece. Korišteni su deprivacijski indikatori poput prehrane djece, dostupnosti odjeće i obuće, posjedovanja kreveta, igračaka i edukativnih materijala, sigurnosti, sudjelovanja u određenim aktivnostima za djecu i obitelj te dostupnosti usluga, a procjenjivalo se u kojoj su mjeri ti

---

¹⁰² *Fighting Child Poverty: the Role of EU Funding*, [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2018/626059/IPOL_STU\(2018\)626059_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2018/626059/IPOL_STU(2018)626059_EN.pdf), str. 11. [pristup: 26. lipnja 2021.].

¹⁰³ Vidi:

1. Družić Ljubotina, O., Subjektivna kvaliteta života ljudi koji žive u siromaštvu i zaposlenih osoba različitog materijalnog statusa, *Ljetopis socijalnog rada*, Vol. 19, br. 1, 2012., str. 5-28.
2. Šućur, Z., Kletečki Radović, M., Družić Ljubotina, O., Babić, Z., *Siromaštvo i dobrobit predškolske djece u Republici Hrvatskoj*, Ured UNICEF-a za Hrvatsku, Zagreb, 2015.
3. Rubil I., Stubbs, P., Zrinščak, S., Dječje siromaštvo i strategije nošenja sa siromaštvom kućanstava u Hrvatskoj: kvantitativno-kvalitativna studija, *Privredna kretanja i ekonomska politika*, Vol. 26, br. 2 (141), 2018., 59-116.

¹⁰⁴ Šućur, Z., Kletečki Radović, M., Družić Ljubotina, O., Babić, Z., *Siromaštvo i dobrobit predškolske djece u Republici Hrvatskoj*, Ured UNICEF-a za Hrvatsku, Zagreb, 2015.

deprivacijski indikatori nužni za optimalan razvoj djeteta i mogu li roditelji iste priuštiti svojoj djeci.¹⁰⁵ Osobito valja istaknuti i objasniti indikator prehrane djece te iznijeti rezultate i zaključke vezano uz njega. Naime, na pitanje vezano za procjenu nužnosti određenih prehrambenih navika za razvoj djece, gotovo pa svi roditelji (njih 99%) složili su se da je za razvoj djeteta nužno omogućiti mu tri obroka dnevno. Međutim, 22% siromašnih roditelja romske nacionalne manjine, 12% roditelja djece s teškoćama u razvoju te 10% roditelja koji su povremeni korisnici jednokratne novčane naknade nisu u mogućnosti priuštiti svome djetetu tri obroka dnevno. Pritom značajno češće problem osiguravanja tri obroka dnevno imaju obitelji s troje i više djece, dok svi zaposleni roditelji mogu priuštiti svome djetetu tri obroka dnevno.¹⁰⁶ Nadalje, na pitanje nužnosti osiguravanja svježeg voća ili povrća barem jednom dnevno većina (99%) roditelja se složila da je to nužno za razvoj djece, međutim podaci pokazuju da 1/3 svih korisnika pomoći za održavanje, korisnika pomoći za održavanje koji imaju djecu s teškoćama u razvoju i korisnika jednokratne novčane pomoći te 48% roditelja romske nacionalne manjine nisu u mogućnosti to priuštiti svojoj djeci. Značajno češće ovaj problem imaju obitelji s troje i više djece i iz urbane sredine, a 99% zaposlenih roditelja može priuštiti svježe voće i povrće barem jednom dnevno svom djetetu.¹⁰⁷ Isto tako, 97% roditelja korisnika pomoći za održavanje i 88% zaposlenih roditelja smatraju nužnim za razvoj djece omogućiti im meso, ribu ili vegetarijanski nadomjestak jednom dnevno, ali, nažalost, rezultati pokazuju kako 50% roditelja djece s teškoćama u razvoju i djece romske nacionalne manjine, 45% korisnika jednokratne novčane pomoći te 41% korisnika pomoći za održavanje nisu to u mogućnosti priuštiti, a značajno češće ovaj problem

---

¹⁰⁵Šućur, Z., Kletečki Radović, M., Družić Ljubotina, O., Babić, Z., Siromaštvo i dobrobit predškolske djece čije su obitelji korisnici socijalne pomoći, u: Šućur, Z., Družić Ljubotina, O., Kletečki Radović, M. (ur.), *Siromaštvo i dobrobit predškolske djece u Republici Hrvatskoj*, Ured UNICEF-a za Hrvatsku, Zagreb, 2015., str. 38., 39., 66.

¹⁰⁶Šućur, Z., Kletečki Radović, M., Družić Ljubotina, O., Babić, Z., Siromaštvo i dobrobit predškolske djece čije su obitelji korisnici socijalne pomoći, u: Šućur, Z., Družić Ljubotina, O., Kletečki Radović, M. (ur.), *Siromaštvo i dobrobit predškolske djece u Republici Hrvatskoj*, Ured UNICEF-a za Hrvatsku, Zagreb, 2015., str. 67., 68.

¹⁰⁷Šućur, Z., Kletečki Radović, M., Družić Ljubotina, O., Babić, Z., Siromaštvo i dobrobit predškolske djece čije su obitelji korisnici socijalne pomoći, u: Šućur, Z., Družić Ljubotina, O., Kletečki Radović, M. (ur.), *Siromaštvo i dobrobit predškolske djece u Republici Hrvatskoj*, Ured UNICEF-a za Hrvatsku, Zagreb, 2015., str. 68.

imaju obitelji s troje i više djece i obitelji koji žive u urbanoj sredini. S druge strane, 95% zaposlenih roditelja to mogu priuštiti.¹⁰⁸ Vrlo slične podatke o siromaštvu djece u pogledu nesigurnosti hrane iznosi i Eurostat, navodeći da si u Hrvatskoj trećina obitelji s djecom ne mogu priuštiti obrok s mesom, piletinom, ribom (ili vegetarijanski nadomjestak) svaki drugi dan¹⁰⁹, dok su ti podaci na razini Europske unije u brojcima od 6,6% kućanstava, a u Velikoj Britaniji 5,5% kućanstava.¹¹⁰

Uzimajući u obzir prethodno iznesene podatke iz spomenutog istraživanja i Eurostatove baze podataka o prehrani djece, može se uočiti kako postoji svijest o nižoj kvaliteti prehrane djece i njenoj nedostatnosti u smislu ograničenosti i nepriuštivosti za svu djecu, a posebice za djecu iz obitelji korisnika pomoći za održavanje. Ukoliko bi se povukla paralela s ranije iznesenim podacima o broju djece koja ne doručkuje ujutro te s brojem djece koja se suočava s prekomjernom tjelesnom masom, a ako se još nadodaju rizici nastali pandemijom bolesti COVID-19 poput skraćenog radnog vremena, gubitka posla ili pak pogoršanja financijske situacije u obiteljima¹¹¹ može se zaključiti kako je nesigurnost djece po pitanju prehranjivanja izrazito ozbiljna i važna socijalna tema s kojom se treba suočiti na adekvatan način. Uloga školskog obroka u toj situaciji pokazuje se ključnom, osobito za djecu nižeg socioekonomskog statusa, budući da bi imala osiguran zdravi obrok¹¹², ali je s druge strane ključna i za ostalu djecu u smislu stvaranja zdravih navika i pozitivnog učinka na školske

---

¹⁰⁸ Šućur, Z., Kletečki Radović, M., Družić Ljubotina, O., Babić, Z., Siromaštvo i dobrobit predškolske djece čije su obitelji korisnici socijalne pomoći, u: Šućur, Z., Družić Ljubotina, O., Kletečki Radović, M. (ur.), *Siromaštvo i dobrobit predškolske djece u Republici Hrvatskoj*, Ured UNICEF-a za Hrvatsku, Zagreb, 2015., str. 68.

¹⁰⁹ *Inability to afford a meal with meat, chicken, fish (or vegetarian equivalent) every second day – EU-SILC survey*, https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/ilc_mdcs03/default/table?lang=en, [pristup: 26. lipnja 2021.].

¹¹⁰ Lancker, W. V., Parolin, Z., COVID-19, school closures, and child poverty: a social crisis in the making, *The Lancet: Public Health*, Vol. 5, br. 5, 2020., str. 243.

¹¹¹ *Shaping a European Child Guarantee*, [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2020/642387/IPOL_BRI\(2020\)642387_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2020/642387/IPOL_BRI(2020)642387_EN.pdf), str. 2. [pristup: 25. lipnja 2021.].

¹¹² Lancker, W. V., Parolin, Z., COVID-19, school closures, and child poverty: a social crisis in the making, *The Lancet: Public Health*, Vol. 5, br. 5, 2020., str. 243.

ishode.¹¹³ Osim toga, osiguravanje univerzalnog školskog obroka za sve učenike, bez obzira na socioekonomski status obitelji iz kojih dolaze, utjecalo bi i na neke socijalne aspekte odrastanja djece. O tim socijalnim aspektima osobito govori istraživanje¹¹⁴ u kojem se ispitala percepcija i stavovi roditelja i odgajatelja o načinu na koji će se organizirati prehrana u školama; u obliku svakodnevne podjele besplatnih zdravih školskih obroka ili pak putem intervencija u obliku bonova za hranu. Tako su rezultati istraživanja pokazali kako su roditelji imali pozitivniji stav prema raspodjeli obroka svim učenicima u školama budući da se na taj način smanjila socijalna stigmatizacija djece nižeg socioekonomskog statusa jer nisu izdvajana od drugih kako bi dobili bon za hranu, nego su ravnopravno i zajedno sudjelovali u konzumiranju obroka skupa s drugim učenicima. Osim toga, bonovi koje bi djeca dobivala više bi se koristili za obiteljske svrhe (kupnja hrane za obiteljske obroke) nego za dječje obroke, a raspodjelom obroka svim učenicima istaknula se edukativna priroda i promocija zdravih obroka.

5. DOKUMENTI KOJI REGULIRAJU PREHRANU U ŠKOLAMA

Prehrana u hrvatskim školama je uređena dvama ključnim dokumentima; Zakonom o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi (NN 87/08, 86/09, 92/10, 105/10, 90/11, 16/12 i 86/12) te Državnim pedagoškim standardom osnovnoškolskog sustava odgoja i obrazovanja (NN 63/08 i 90/10).¹¹⁵ Potonje navedenim zakonom uređena je organizacija prehrane u školama koja mora biti u skladu s normativima propisanim od strane ministra nadležnog za zdravlje, a te normative dužni su slijediti i osnivači škola koji su nadležni za organizaciju prehrane. S druge strane, Državnim pedagoškim standardom propisuju se smjernice za organizaciju i upravljanje školskom prehranom, u smislu pripreme i dostave obroka djeci

---

¹¹³*Svjetski dan debljine – Korijeni debljine mnogo su dublji i kompleksniji od onog što vidimo na prvi pogled*, Živjeti zdravo, 3/3/2020.

¹¹⁴Dalma, A., Zota, D., Kouvari, M., Kastorini, C. M., Veloudaki, A., Ellis-Montalban, P., Petralias, A., Linos, A., Daily distribution of free healthy school meals or food-voucher intervention? Perceptions and attitudes of parents and educators. *Appetite*, Vol. 120, 2018., Abstract.

¹¹⁵Ministarstvo zdravlja Republike Hrvatske, *Nacionalne smjernice za prehranu učenika u osnovnim školama*, Hrvatski zavod za javno zdravstvo, Zagreb, 2013., str. 12.

ovisno o njihovom uzrastu, s dodatnom funkcijom da se na taj način djeluje edukativno i poticajno na usvajanje pravilnih prehrambenih navika kod djece. Osim toga, nacionalnim prehrambenim smjernicama propisani su normativi glede nutritivnih i energetske aspekata prehrane.¹¹⁶

Međutim, u Hrvatskoj, zasad, pitanje školskog obroka za sve učenike nije riješeno na sustavan način kroz osiguravanje javnih sredstava (prije svega se misli na državni proračun) kojima će se za svu djecu osnovnoškolske dobi, na jednak način i bez obzira na socioekonomski status obitelji, omogućiti besplatna školski obrok.¹¹⁷ Slijedom navedenoga, potrebno je razraditi i zakonski regulirati model javnog financiranja besplatnih školskih obroka za sve učenike¹¹⁸, obzirom na to da je sustav osnovnoškolskog obrazovanja obavezan za svu djecu, a s druge strane, organiziranjem besplatnih školskih obroka za sve učenike minimizirala bi se diskriminacija i stigmatizacija među djecom.¹¹⁹

Kako bi se to postiglo, dostupna literatura o području školske prehrane naglašava da je potrebno sustavno krenuti od identificiranih poteškoća koje je potrebno razraditi u ciljeve koji će dovesti do razvoja novih strategija organiziranja sustava školskih obroka. Prije svega važno je krenuti s ulaganjem u razvoj školske infrastrukture kako bi se izgradile, opremile i osposobile kuhinje za pripremu zdravih školskih obroka. U školama u kojima to nije moguće, potrebno je kreirati alternativna rješenja opskrbe školskom prehranom, pri čemu se može posegnuti za lokalnim resursima i na taj način pomoću cateringa organizirati dostavljanje školskih obroka djeci u škole (primjerice iz opremljenih kuhinja u dječjim vrtićima, radnim organizacijama ili ugostiteljskih objekata u lokalnim sredinama). Kako bi se školskim obrocima postigla svrha, a to je nutritivno

---

¹¹⁶ Ministarstvo zdravlja Republike Hrvatske, *Nacionalne smjernice za prehranu učenika u osnovnim školama*, Hrvatski zavod za javno zdravstvo, Zagreb, 2013., str. 12.

¹¹⁷ *Država treba naći novac da se osigura besplatan obrok za sve osnovnoškolce*, Nacional, 8/12/2020.

¹¹⁸ Podloga za izradu Nacionalnog akcijskog plana za provedbu Europskog jamstva za djecu u Hrvatskoj, pregled ključnih analiza i preporuka, UNICEF, 2021., str. 16.

¹¹⁹ Deep Dive Analysis of Policies, Programs, Services, Sources of Financing Mechanisms Aimed at Preventing Poverty and Social Exclusion and of Children in Croatia. The Basis for the Development of the National Action Plan for the of the European Child Guarantee in Croatia. UNICEF, 2022. <https://www.unicef.org/croatia/izvjesca/dubinska-analiza-za-eu-jamstvo-za-svako-dijete-hrvatska>[pristup: 21. lipnja 2022.]

bogat, zdrav i adekvatan školski obrok, važno je redefinirati nacionalne smjernice za prehranu učenika u osnovnim školama sukladno i drugim programima zdrave prehrane koji se provode u školama na globalnoj razini. Nadalje, važno je razviti i provoditi različite edukativne programe o zdravoj i uravnoteženoj prehrani u kojima će sudjelovati djeca, učitelji i ravnatelji¹²⁰ te u obliku edukativnih materijala ukazivati na važnost zdrave prehrane prilagođene različitim skupinama djece. U aktivnosti zdrave prehrane u školama važno je uključiti djecu, roditelje, učitelje, zdravstvene ustanove, organizacije civilnog društva te druge dionike zainteresirane za temu školskih obroka, zdravlja djece i općenito dobrobiti djece.¹²¹

6. ZAKLJUČAK

Prehrana djeteta predstavlja osnovnu, egzistencijalnu potrebu, kao i jedno od osnovnih prava zajamčenih Konvencijom o pravima djeteta te ostalim pravnim izvorima. Djetetov put odrastanja odvija se u različitim okruženjima, od obitelji, škole do lokalne zajednice te je iz tog razloga važno osigurati osnovne uvjete za zdravo i uravnoteženo odrastanje u svakom od tih okruženja. Jedan oduvjeta je i prehrana, odnosno pravilna i uravnotežena prehrana koju djeca, osim u svojoj obitelji, trebaju imati osiguranu u školi, odnosno u sustavu obrazovanja kao osnovnom odgojno-obrazovnom sustavu u kojem djeca provode značajan dio svog vremena i zadovoljavaju široki spektar potreba.

U tom smislu, zagovara se program školske prehrane kao univerzalnog pravasvakog djeteta kojim se osigurava obuhvat kvalitetnom prehranom sve djece u školi, bez obzira na socioekonomski status. Na taj način izbjegava se veliki rizik koji za sobom nose ciljani programi školske prehrane (primjerice FEAD u Hrvatskoj), a kojima nisu obuhvaćena ili iz njih ispadaju određena djeca u potrebi. Kako bi se takve prakse izbjegle, ekonomski implementacijski okvir Europskog jamstva za djecu upravo u području prava na školsku prehranu ističe višestruke prednosti

---

¹²⁰ *School meals in Europe: Report by the Polish Eurydice Unit*, https://eurydice.org.pl/wp-content/uploads/2016/05/meals_raport_ENG.pdf, str. 18., 19. [pristup: 10. svibnja 2021.]

¹²¹ Podloga za izradu Nacionalnog akcijskog plana za provedbu Europskog jamstva za djecu u Hrvatskoj, pregled ključnih analiza i preporuka, UNICEF, 2021., str. 16., 17.

univerzalnih programa.¹²² Prednosti se očituju kroz izjednačavanje socijalnih mogućnosti, primjenu antidiskriminatorskih praksi u odnosu na djecu u riziku, prevenciju siromaštva, pothranjenosti ili pretilosti djece te smanjenje administrativnih troškova. Univerzalni programi imaju učinak i na izjednačavanje obrazovnih šansi obzirom na to da pokazatelji govore u prilog tomu da je kvalitetna prehrana i školski obrok u izravnoj povezanosti s boljim obrazovnim postignućima djece, posebice kod djece nižeg socioekonomskog statusa, te ima učinak na ulaganje u zdravlje djece i dugoročno u zdravlje populacije odraslih građana nekog društva¹²³.

U tom smislu važno je ukazati kako Hrvatska nema ujednačen i jedinstven sustav školske prehrane koji bi svu djecu stavio u ravnopravan položaj te njihov položaj u pristupu uslugama i usluzi školske prehrane, uvelike ovisi o sredini (JLS) u kojoj odrastaju. Time se ne poštuju ustavne odredbe koje ističu kako je Republika Hrvatska socijalna država, potom da štiti prava i interese svih građana, a osobito djece te da stvara socijalne, kulturne, odgojne i materijalne uvjete kojima se promiče ostvarivanje prava na dostojan život. Vrijednosti na kojima se temelji Ustav kao što su jednakost, ravnopravnost i socijalna pravda te univerzalnost koja se ističe u odredbama istoga, ukazuju na izostanak takvoga postupanja u osiguravanju školske prehrane. Ukoliko se još pridoda činjenica da je u Hrvatskoj svako četvrto dijete u riziku od siromaštva i socijalne isključenosti¹²⁴ te da modaliteti pružanja školske prehrane koji su se dosad primjenjivali nisu održivo i dugoročno rješenje, uviđa se potreba, ali i dužnost države da se svojoj djeci, bez obzira na socioekonomski status obitelji iz koje dolaze, osigura pravo na besplatan školski obrok. Na taj način djelovat će se u smjeru razvoja socijalnih politika usmjerenih na

---

¹²²Study on the economic implementing framework of a possible EU Child Guarantee Scheme including its financial foundation – Final Report, EC, 2021., str. 33.
<https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/fb5ea446-ad4e-11eb-9767-01aa75ed71a1>

[pristup: 21. lipnja 2022.].

¹²³Dotter, D. D., *Breakfast at the Desk: The Impact of Universal Breakfast Programs on Academic Performance*, http://www.appam.org/assets/1/7/Breakfast_at_the_Desk_The_Impact_of_Universal_Breakfast_Programs_on_Academic_Performance.pdf, [pristup: 15. svibnja 2021.], str. 2.

¹²⁴Državni zavod za statistiku, Pokazatelji siromaštva i socijalne isključenosti u 2020. godini, <https://podaci.dzs.hr/2021/hr/10019> [pristup: 21. lipnja 2022.]

smanjenje dječjeg siromaštva, a s druge strane, stvoriti novi sustav koji će biti jednako pristupačan i imati pozitivne ishode za svu djecu.

Zaključno, potrebno je istaknuti ulogu i važnost osiguravanja prava na školski obrok svakog djeteta iz perspektive višestrukih učinaka koje su empirijski potkrijepljeni. Školski obrok, osim na zdravlje, povoljno utječe na učenje, pamćenje i sposobnost koncentracije učenika, a onda i na uspjeh u školi. Nadalje, valja istaknuti socijalizacijski aspekt školskog obroka, koji je i prilika za vježbanje i razvoj socijalnih vještina, kako s vršnjacima tako i sa školskim osobljem. Baš kao i u obitelji, zajedničko okupljanje oko stola povezuje i zbližava učenike te time predstavlja neizostavan i važan dio školske svakodnevice. Univerzalan program školske prehrane omogućava okupljanje svih učenika škole koji dijele iskustvo objedovanja, imaju priliku zajednički razvijati socijalne vještine te razvijati odnos prema hrani. Zdravi školski obrok u školi omogućava usvajanje pravilnih prehrambenih navika. Upravo se školskim obrokom može djelovati u smjeru rješavanja problema dječje pothranjenosti i nesigurnosti hrane, a s druge strane kontinuuma, sve većem trendu povećane tjelesne mase djece i rizika koji debljina uzrokuje kod djece koja se nezdravo hrane. Posebno treba istaknuti važnu funkciju školskog obroka u prevenciji i smanjenju posljedica dječjeg siromaštva, osobito ako se uzme u obzir podatak da u Hrvatskoj svako četvrto dijete živi u riziku od siromaštva, a svako deseto odrasta u uvjetima teške materijalne deprivacije. Uza sve to, potrebno je uzeti u obzir i moguće posljedice učinaka krize izazvane pandemijom bolesti COVID-19 i ratom u Ukrajini na gospodarski, socijalni i obiteljski razvoj i mogućnosti, a koje u najvećoj mjeri pogađaju najosjetljivije dijelove društava u koje spadaju i djeca.

Temeljem navedenih višestrukih prednosti besplatnog školskog obroka, univerzalan program školske prehrane, predstavlja model uvažavanja dječjih prava kojim se doprinosi vidljivosti i stavljanja djeteta u fokus javnih politika.

7. LITERATURA

KNJIGE

1. *Urbanc, K., Izazovi socijalnog rada s pojedincem, Alinea, Zagreb, 2006.*

PUBLIKACIJE

1. *Anderson, M. L., Gallagher, J., Ramirez Ritchie, E., School Meal Quality and Academic Performance, Journal of Public Economics, Vol. 168, 2018., str. 81-93.*
2. *Aurino, E., Tranchant, J. P., Diallo, A. S., Gelli, A., School Feeding or General Food Distribution? Quasi-Experimental Evidence on the Educational Impacts of Emergency Food Assistance during Conflict in Mali, Innocenti Working Paper 2018-04, UNICEF Office of Research – Innocenti, Journal of Development Studies, Vol. 55, 2018., str. 7-28.*
3. *Belot, M., James, J., Healthy school meals and educational outcomes, Journal of Health Economics, Vol. 30, br. 3, 2011., str. 489-504.*
4. *Dalma, A., Zota, D., Kouvari, M., Kastorini, C. M., Veloudaki, A., Ellis-Montalban, P., Petralias, A., Linos, A., Daily distribution of free healthy school meals or food-voucher intervention? Perceptions and attitudes of parents and educators. Appetite, Vol. 120, 2018., str. 627-635.*
5. *Družić Ljubotina, O., Kletečki Radović, M., Siromaštvo i socijalni rad: koliko je siromaštvo doista „tema“ socijalnog rada?, Ljetopis socijalnog rada, Vol. 18, br. 1, 2011., str. 5-29.*
6. *Družić Ljubotina, O., Subjektivna kvaliteta života ljudi koji žive u siromaštvu i zaposlenih osoba različitog materijalnog statusa, Ljetopis socijalnog rada, Vol. 19, br. 1, 2012., str. 5-28.*
7. *Kletečki Radović, M., Vejmelka, L., Družić Ljubotina, O., Učinak siromaštva na dobrobit i kvalitetu života obitelji iz perspektive djece, Ljetopis socijalnog rada, Vol. 24, br. 2, 2017, 199-242.*

8. Lancker, W. V., Parolin, Z., *COVID-19, school closures, and child poverty: a social crisis in the making. The Lancet: Public Health, Vol. 5, br.5, 2020., str. 243-244.*
9. Rubil I., Stubbs, P., Zrinščak, S., *Dječje siromaštvo i strategije nošenja sa siromaštvom kućanstava u Hrvatskoj: kvantitativno-kvalitativna studija, Privredna kretanja i ekonomska politika, Vol. 26, br. 2 (141), 2018., str. 59-116.*
10. Schwartz, A. E., Rothbart, M. W., *Let Them Eat Lunch: The Impact of Universal Free Meals on Student Performance, Journal of Policy Analysis and Management, Vol. 39, br. 17, 2019., str. 1-58.*
11. Šućur, Z., Kletečki Radović, M., Družić Ljubotina, O., Babić, Z., *Siromaštvo i dobrobit predškolske djece čije su obitelji korisnici socijalne pomoći, u: Šućur, Z., Družić Ljubotina, O., Kletečki Radović, M. (ur.), Siromaštvo i dobrobit predškolske djece u Republici Hrvatskoj, Ured UNICEF-a za Hrvatsku, Zagreb, 2015., str. 38-164.*
12. Šućur, Z., Kletečki Radović, M., Družić Ljubotina, O., Babić, Z., *Utjecaj siromaštva u ranom djetinjstvu i mjerenje dječje dobrobiti, u: Šućur, Z., Kletečki Radović, M. (ur.), Siromaštvo i dobrobit predškolske djece u Republici Hrvatskoj, Ured UNICEF-a za Hrvatsku, Zagreb, 2015., str. 4-14.*
13. Šućur, Z., Kletečki Radović, M., Družić Ljubotina, O., Babić, Z., *Uvod, u: Šućur, Z. (ur.), Siromaštvo i dobrobit predškolske djece u Republici Hrvatskoj, Ured UNICEF-a za Hrvatsku, Zagreb, 2015., str. 1.*
14. Šućur, Z., Kletečki Radović, M., Družić Ljubotina, O., Babić, Z., *Siromaštvo i dobrobit predškolske djece u Republici Hrvatskoj, Ured UNICEF-a za Hrvatsku, Zagreb, 2015.*
15. Vik, F. N., Van Lippevelde, W., Øverby, N. C., *Free school meals as an approach to reduce health inequalities among 10-12-year-old Norwegian children, BMC Public Health, Vol. 19, br. 951, 2019., str. 1-8.*

PRAVNI IZVORI

1. *Konvencija o pravima djeteta, SL SFRJ, br. 15/90; Narodne novine – međunarodni ugovori br. 12/93, 20/97.*
2. *Obiteljski zakon, Narodne novine, br. 116/2003, 17/2004, 136/2004, 107/2007, 57/2011, 61/2011, 25/2013, 05/2015, 98/19.*
3. *Ustav Republike Hrvatske, Narodne novine, br. 56/90, 135/97, 08/98, 113/00, 124/00, 28/01, 41/01, 55/01, 76/10, 85/10, 05/14.*
4. *Zakon o socijalnoj skrbi, Narodne novine, br. 157/13, 152/14, 99/15, 52/16, 16/17, 130/17, 98/19, 64/20, 138/20.*

NOVINSKI ČLANCI

1. *COVID: Will free school meals continue over summer holidays?, BBC, 2/7/2021.*
2. *Država treba naći novac da se osigura besplatan obrok za sve osnovnoškolce, Nacional, 8/12/2020.*
3. *One mijenjaju sustav: „Ljute smo kad vidimo gladnu djecu, zato smo izborile besplatan obrok za sve hrvatske đake!“, Jutarnji list, 15/12/2020.*
4. *Should school meals be free for all students?, Debating Europe, 25/8/2016.*
5. *Svjetski dan debljine – Korijeni debljine mnogo su dublji i kompleksniji od onog što vidimo na prvi pogled, Živjeti zdravo, 3/3/2020.*

MREŽNI IZVORI

1. *Dotter, D. D., Breakfast at the Desk: The Impact of Universal Breakfast Programs on Academic Performance, http://www.appam.org/assets/1/7/Breakfast_at_the_Desk_The_Impact_of_Universal_Breakfast_Programs_on_Academic_Performance.pdf, [pristup: 15. svibnja 2021.].*

2. *Državni zavod za statistiku, Pokazatelji siromaštva i socijalne isključenosti u 2020. godini*, <https://podaci.dzs.hr/2021/hr/10019>, [pristup: 21. lipnja 2022.]
3. *Fighting Child Poverty: the Role of EU Funding*, [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2018/626059/IPOL_STU\(2018\)626059_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2018/626059/IPOL_STU(2018)626059_EN.pdf), [pristup: 26. lipnja 2021.]
4. *Impact of COVID-19 on multidimensional child poverty*, UNICEF, 2020., <https://data.unicef.org/resources/impact-of-covid-19-on-multidimensional-child-poverty/>, [pristup: 27. srpnja 2021.]
5. *Inability to afford a meal with meat, chicken, fish (or vegetarian equivalent) every second day – EU-SILC survey*, https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/ilc_mdes03/default/table?lang=en, [pristup: 26. lipnja 2021.]
6. *Natječaji: „Osiguravanje školske prehrane za djecu u riziku od siromaštva (školska godina 2021. – 2022.)“*, <https://strukturnifondovi.hr/natjecaji/osiguravanje-skolske-prehrane-za-djecu-u-riziku-od-siromastva-skolska-godina-2021-2022/>, [pristup: 17. svibnja 2021.]
7. *November 2020 developments in child and family policy in EU Member States*, <https://ec.europa.eu/social/main.jsp?langId=en&catId=89&newsId=9850&furtherNews=yes>, [pristup: 26. lipnja 2021.]
8. *Nutrition crisis looms as more than 39 billion in-school meals missed since start of pandemic – UNICEF and WFP; School meals, often the one nutritious daily meal that children get, must be prioritized in school reopening plans*, <https://www.unicef.org/press-releases/nutrition-crisis-looms-more-39-billion-school-meals-missed-start-pandemic-unicef-and>, [pristup: 24. svibnja 2021.]
9. *Organizacija školske prehrane u šk. god. 2020./2021.*, <https://www.hzjz.hr/sluzba-promicanje-zdravlja/organizacija-skolske-prehrane-u-sk-god-2020-2021/>, [pristup: 10. svibnja 2021.]

10. *School meals in Europe: Report by the Polish Eurydice Unit*, https://eurydice.org.pl/wp-content/uploads/2016/05/meals_raport_ENG.pdf, [pristup: 10. svibnja 2021.].
11. *Shaping a European Child Guarantee*, [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2020/642387/IPOL_BRI\(2020\)642387_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2020/642387/IPOL_BRI(2020)642387_EN.pdf), [pristup: 25. lipnja 2021.].
12. *Study on the economic implementing framework of a possible EU Child Guarantee Scheme including its financial foundation – Final Report*, EC, 2021., <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/fb5ea446-ad4e-11eb-9767-01aa75ed71a1>, [pristup: 21. lipnja 2022.].

OSTALI IZVORI

1. *Borkowski, A., Ortiz-Correa, J. S., Bundy, D. A. P., Burbano, C., Hayashi, C., Lloyd-Evans, E., Neitzel, J., Reuge, N., COVID-19: Missing More Than a Classroom, The impact of school closures on children's nutrition*, Innocenti Working Paper 2021-01, UNICEF Office of Research – Innocenti, Florence, 2021.
2. *Buljan, V. Prehrambene navike učitelja i učenika mlađe školske dobi*, Diplomski rad, Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti, Osijek, 2018.
3. *Coronavirus pandemic in the EU – Fundamental Rights Implications*, European Union Agency for Fundamental Rights, Slovenia, 2020.
4. *Deep Dive Analysis of Policies, Programs, Services, Sources of Financing Mechanisms Aimed at Preventing Poverty and Social Exclusion and of Children in Croatia. The Basis for the Development of the National Action Plan for the of the European Child Guarantee in Croatia*, UNICEF, 2022., <https://www.unicef.org/croatia/izvjesca/dubinska-analiza-za-eu-jamstvo-za-svako-dijete-hrvatska>, [pristup: 21. lipnja 2022.].

5. *Izješće o radu pravobraniteljice za djecu za 2020., Pravobraniteljica za djecu, Republika Hrvatska, 2021.*
6. *Izješće pučke pravobraniteljice za 2020., Pučki pravobranitelj, Republika Hrvatska, 2021.*
7. *Podloga za izradu Nacionalnog akcijskog plana za provedbu Europskog jamstva za djecu u Hrvatskoj, pregled ključnih analiza i preporuka, UNICEF, 2021.*
8. *Provedba dubinske analize politika, programa, usluga, izvora financiranja te mehanizama usmjerenih suzbijanju siromaštva i socijalne isključenosti djece u Hrvatskoj. Pregled literature (produkt br. 2), UNICEF, 2021.*
9. *Ministarstvo zdravlja Republike Hrvatske, Nacionalne smjernice za prehranu učenika u osnovnim školama, Hrvatski zavod za javno zdravstvo, Zagreb, 2013.*
10. *Musić Milanović S., Lang Morović M., Križan H., Europska inicijativa praćenja debljine u djece, Hrvatska 2018./2019. (CroCOSI), Hrvatski zavod za javno zdravstvo, Zagreb, 2021.*
11. *Pavić Šimetin, I., Žehaček Živković, M., Belavić, A., Ištvanović, A., Mayer, D., Musić Milanović, S., Pejnović Franelić, I., Istraživanje o zdravstvenom ponašanju učenika: Health Behaviour in School-aged Children – HBSC 2017/2018., Hrvatski zavod za javno zdravstvo, Zagreb, 2020.*

THE ROLE OF THE UNIVERSAL RIGHT TO THE FREE SCHOOL MEAL

Marijana Kletečki Radović

Tamara Zrnić

Summary

In this paper, the authors present the organization of school nutrition in the primary school in Croatia and in some European Union countries and presents the main findings of researches which explored the importance of school meals for all children, especially those of lower socioeconomic status. This paper points out that school meals have a positive effect on children's academic success, which reflects in better school performance, especially in mathematics and reading. The socializing role of the school meal is explained in terms of the contribution of school nutrition in learning social skills and bringing students closer. The paper emphasizes the health aspect of nutritionally balanced and healthy school meals, which refers to the prevention and alleviation of obesity of students and other chronic diseases. In particular, the social aspect of school meals is explained, which play a significant role in the prevention of child poverty and social exclusion, which was further demonstrated during the health crisis caused by the COVID-19 pandemic. Therefore, the paper presents the impact of the COVID-19 pandemic on the distribution of school meals.

Key words: *school meal, universal access to school nutrition, comparison of school nutrition programs, prevention of poverty and social exclusion of children, COVID-19*